

ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՍԱՆՅԱՆ

ԱՇՏԱՐԱԿ

ՀԱՅԴԵՏԿՐԱՆ

891.99 | 13445
p-88 | 2.06.1944, 3.

Углеродный. 3м.

17/15	27 1/2	211

891.99

Բ- 88

ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ

. 1

ՍՏՈՒԳՎԱԾ Է 1961 թ.

Ա Շ Տ Ա Ր Ա Կ

1
" 2803 13445.

ԵՐԵՎԱՆ

Հ Ա Յ Պ Ե Տ Հ Ր Ա Տ

1948

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ԲՈՒԿ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ԴԵՆՐԻԿ ԴՄԱՆՅԱՆ

„ԱՄԻՐԱԿ“

(Նա Արմյանսկոմ լայկո)
Արմգիզ, Երևան, 1948 Դ.

ԻՄ ԵՐԳԻ ԱԿՈՒՆՔ

Ուրքան էլ հեռու լինեմ ես քեզնից,
Սե ամպով պատած սարերի ետե,
Սիրտս կարթնանա քո անուշ ձենից,
Ինձ մանուկ կզգամ, անհոգ ու թեթև:

Կթռչեմ դեպի գիրկդ կենսավետ,
Բասախ կկանչեն շուրթերս պապակ,
Կապրեմ քո շնչում, հավիտյան քեզ հետ,—
Իմ երգի՛ աղուհք, իմ մայր Աշտարակ:

1945

ՀԱՂԹԱՆԱԿԻ ՈԳԻՆ

ԼԵՆԻՆԻ ՀԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մըրիկներում այս անհղ քո ոգին է սալառնում,
Տիտանական իր ուժով մեղ հաղթության է տանում,
Դո վեհ ոգին, որ հիմա դարձած ակունքն արևի,
Տիեզերքն է պարփակել և անհունները ծովի,—
Ո՛ւժ է տալիս մեր բաղկին, լո՛ւյս է տալիս անսպառ,
Հաղթանակի հույս, հավատ՝ բանակներին զինավառ:

Կտրիճ որդին հայրենյաց կովի դաշտը զնալիս,
Հայացքն անհղ, ցամամբ լի՝ քո սուրբ անունն է տալիս,
Որ մարտերում շառաչող նրա սուրբ չրեկվի,
Մեխվի սրտում թշնամու, վիշապն արնում թաթախվի,
Ծաղկի հողը հայրենի գարնան շնչով բարերեր,
Որի գալուցան են օրհնում մայր ու մանուկ անհամբեր:

Ազատարար կրեմլից հաղթանակի հավատքով
Ջորավարն է իմաստուն այցի գալիս քեզ՝ մտքով—
Իր սուրբ երգման կատարմամբ՝ տված երկրի անունից,
Որ ելել են ծովերը ու փոթորկվել են նորից,
Բայց քո նալն է անխորտակ հեռուները սլանում,
Հաղթանակի լուսաշող պայծառ ափերը տանում:

Լենին, դու մեր հաղթանակ, դու մեր կյանքի առավոտ,
Դո առաջին ջահակիր, դու մեր սիրո ծով կարոտ,
Դո, որ մանկանն էս սիրել ամեն ինչից առավել,
Դո, որ նրան աշխարհի ողջ բարիքներն էս տվել,

Հսկում ես, արդ, մանուկն է դեռ նոր լեզու առնելիս
Կյանքի շողը աչքերում քո սուրբ անունը տալիս:

Ե՛կ, տես, ինչպես սրբապիղծ վանդալները արնախում
Հարադատ մոր աչքի դեմ անմեղ մանկանն են կախում,
Խեղդում, այրում են նրանց խարույկների վրա թեժ,
Ցավից մեր սիրտն է պոռթկում, ազադակում է վրեժ,
Վրեժ վայրագ թշնամուց, վրեժ այն մարդ-գազանից,
Ահա ինչու մերկացան մեր սուր սրերը նորից:

Երգվել ենք մենք մինչև մահ, երգվել քո սուրբ անունով
Իրողների տակ քո վեհ՝ ներկված մեր բոլր արյունով,
Որ պիտ ընկնի թշնամին, ինչ զրահ էլ նա կրի,
Որ հաղթանակը պիտ գա փայլով մեր բյուր սրերի,
Պիտի ծնվի բոցերից, ժպտան աշխարհը նորից,
Հավերժ անունդ լսվի մանկան անմեղ շուրթերից:

1944

ԴՅՈՒՅԱԶՈՒՆՆԵՐԻ ԵՐԴՈՒՄԸ

ՄԵԾ ՍՏԱԿՆԻՆ

Այս ցնծագին հանդեսին, երբ գնդերը բյուրավոր
Որշավում են դեպ վերջին հաղթանակը փառավոր,
Երբ մայր հողը ծայրե-ծայր ծով վրեժով է լցվել,
Երբ սրերը կայծակիոյ քո աբևով են օծվել,
Երբ հողագուռնդն է համայն վառողի հոտը շնչում,
Աղբյուրները մեր սիրտ դեպի քեզ են կարկաչում:

Քեզ, որ ոգին ես դարձել ստեղծագործ մեր կյանքի,
Քեզ, որ հավատ, հաղթանակ, աղբյուր ես ծով բերկրանքի,
Քեզ, որ անմահ Լենինի հզոր շունչն է սքաիդ մեջ,
Քեզ, որ պահում ես նրա լույս ավանդները անշեջ,
Քեզ, որ գարուն ես հավերժ ծաղիկներով խնկարույր,
Քեզ, որ ակունքն ես լույսի, հերոսության մայր աղբյուր:

* * *

Մայր Վոլգայի ափերին, այն քաղաքում, ուր մի օր
Որդիները քո հերոս, արժիվները թևավոր,
Քեզ դիմեցին.—մեր դարի արևամիտ զորավոր,
Այս սուրբ գետի այն ափին էլ հող չկա մեզ համար,
Կանգնիր, մարտիկ դյուցազուն, գրանիտի նման կուռ
Թող այս քաղաքը դառնա հաղթանակի ոսկեդուռ:

Սկիզբ առավ հաղթության գետը հզոր, ալիքվեց,
Լույս ապագան ավետող կրկին քո ձայնը լսվեց,

Քո ձայնը, որ հնչում է շառաչներում բյուրավոր,
Ազգարարում աշխարհին՝ հաղթանակներ փառավոր,
Նոր շունչ, նոր կյանք է տալիս քաղաքներին ավերված,
Բռնակալի արնախում սև ճանկերից ազատված:

Մեր սերունդն է ծով սիրով քովա՞ն շողերը գրկում,
Մենք, որ կյանքը դարձնելով և՛ կռում ենք, և՛ երգում,
Չունենք մի այլ նպատակ, քան սրբազան հողը մեր
Տեսնել ազատ, երջանիկ, լուրթ երկնքում՝ արևներ,
Հեքիաթային մեր կյանքի շողը մանկան աչքերում,
Որն իր քաղցր մոր նման հայրենի տունն է սիրում:

Գալի՛ս է նա, հողմաթև, կայծակների շառաչով,—
Հաղթության ժամը վերջին՝ ժամանակի ջերմ շնչով,
Մեր նոր դարունն ավետող որոտներով ահարկու,
Որ պիտ ծնվի փրվիրադեզ օվկյանների փոթորկում.
Այն դու ևս, որ մարդկության երջանկության վեհ ժամին
Կազդարարես աշխարհում. ընկա՛վ թունոտ թշնամին:

ՄԵՐՆ Է ՍԵՎԱՍՏՈՊՈԼԸ

Դու մերն ես կրկին, մերն ես, ծովերի անառիկ ամրոց,
Տես, փոթորկվում են ամենի թափով ջրերն ալեկոծ,
Որպես հաղթուժյան կանչը հողմաճայն մեր բանակների:
Որպես փրկաբեր սրերի շառաչ դյուցազունների:

Բո պարիսպների ամեն քարն անգամ արյամբ է ներկված,—
Արյամբ բյուրավոր մեր հերոսների՝ հանուն հայրենյաց,
Որոնք անառիկ քո դռների մոտ նահատակվեցին,
Եվ հայրենական զրոշները բոլր փառքով օծեցին:

Դու մերն ես ահա: Թող ծովերն ամեն կրկին փոթորկվեն,
Աշխարհակործան զազիր թշնամու սև արյամբ ներկվեն,
Փառքի պսակներ բերելով անմահ մեր Հայրենիքին,—
Դու մերն ես կրկին:

1944

Այս թիվն արձանացալ մեր մեծ, հայրենակա՛ն
 Պատերազմի պայծառ պատմության մեջ,
 Երբ մեր գնդերն անկանգ, ոգով հերոսական,
 Սրտերի մեջ՝ կռվի թեժ խարույկներն անշեջ...
 Գրոհեցին մեկեն, ինչպես օվկյան ելներ,
 Ինչպես դարնանային ամպերը որոտան,
 Բյուր սրերի փայլում՝ ազատության շողեր,
 Մեր զորքերը Օրյոլ ու Բելգորոդ մտան:

Խորտակվեցին կանգնած պատնեշները բոլոր,
 Զրահապատ անթիվ վագրեր մոնչացին,
 Թշնամին գալարվեց խոցված ու վիրավոր
 Օգոստոսյան պայծառ, վառվող լուսաբացին:
 Նա, որ խելակորույս թույնի բաժակն առած՝
 Իր թզկտված վերջին զորքերը հավաքեց,
 Մահվան դառ տենդի մեջ զրահներով պատված՝
 Սև արյունով արբած՝ կրկին մեր դեմ նետեց:

Բայց խորտակվեց, ինչպես գիշերն արևի դեմ,
 Եվ վագրերը խոցված՝ գետինը փորեցին,
 Երբ հայրենի հողի ուժը բազուկներում,
 Մեր բյուր, վրիժառու գնդերն արշավեցին...
 Ու գնում են նրանք, արևներ են տանում,
 Տանում են սերն անմար, կարոտն Հայրենիքի,
 Հեռվից ձեռքը մեկնած՝ Խարկովն է ողջունում.—
 Իր հարազատ, խիզախ սովետական զորքին:

Այդպես կանչում են մեզ այրված ու տրորված
Գյուղերն Հայրենիքիս և քաղաքներն ավեր,
Աղբյուրները զուլալ՝ արտասուքով լցված,
Բույրերն առևանգված, մայրերը սգավոր:

Գալիս ենք մենք, գալիս, ինչպես Օրյոլ եկանք,
Ինչպես եկանք, առանք գյուղերը բյուրավոր,
Ինչպես մեր հարազատ քաղաքները մտանք՝
Հանած աղատության սրերն արևավոր:

1943

ԿԱՐՈՏ

Կնստենք մեկտեղ այս գիշեր նորից,
Այս գիշեր առատ սեղան կրացինք,
Գինին կհանսենք հին կարասներից,
Նոր, սլաճառ տարվա կենաց կմաղթենք:

Աստղերը երկնի դադանի կժպտան,
Պարզկա գիշերին ինձ աչքով կանեն,
Որ գան, քեզ քաղցր բարևներս տան,
Անխարդախ սիրո կարոտս բերեն...

Քեզ, որ այս գիշեր զնգակների տակ,
Յրտին ու ձյունին, փոթորիկներում,
Կովում ես, որ էլ երբեք չմարի
Կրակն հայրենի մեր օջախներում:

Ճոխ սեղանի մոտ միայն դճւ չկաս,
Դճւ, գարուն կյանքիս կուսական կարոտ,
Նայիր աստղերին, ինձ այնտեղ կղզաս,
Քեզնից անբաժան, հավիտյան քեզ մոտ:

1943

ԱՅԴ ՄԵՆՔ ԵՆՔ ԳԱԼԻՍ...

Այդ մենք ենք գալիս.
Շ. ԿՈՒՂԻՆՅԱՆ

Ինչպես հողմերի ամենակարող թռիչքը անտունձ,
Ինչպես ծովերի դուռ ակիքների փրփրադեղ թևեր,
Արյունով բերված հաղթանակների փառքով պսակված,
Փշրելով բոլոր երկաթազրահ դարպասները ձեր,
Այդ մենք ենք գալիս...

Ժամն է, որին մենք տենչացել ենք՝ ծով վիշտը կծկելով
Եվ կուտակելով հսկրը վրեժի մեր կրծքերի տակ,
Կովկասյան հպարտ լեռնալանջերից ձեզ հալածելով,—
Մինչև Բեռլինի ավերակները ձեր հիմնահատակ—
Այդ մենք ենք գալիս...

Արդ ժամն է հասել, ժամը հատույման, ժամը ցնծադին,
Դուք, արյունատենչ, խենթ բորենիներ, զգացեք, տեսեք,
Տեսեք՝ մեր հպարտ լեռների նման բացած մեր ոգին,
Մեր երկնքի պես պայծառ ու թովիչ, անհուն, անեղբրք,
Այդ մենք ենք գալիս...

Արդ կայծակում է հաղթության փայլով մեր սուրը անեղ,
Եվ քառասմբակ ճամբեքն է դոփում կարիճ այրուձին,
Ինչպես երկնահաս բազում լեռներից ծառս եղած հեղեղ,
Հավատարմությամբ նվիրված մինչ վերջ մեր արդար դործին—
Այդ մենք ենք գալիս...

Այդ մենք ենք գալիս՝ Կովկասից չքնաղ, հեռու Սիբիրից,
Մայր Ռուսիայի լուրթ ստեպաներից՝ անհունում ձգված,
Ուկրաինայի բյուր բարիքներով լեցուն դաշտերից,
Վրեժի, ցասման բորբ կրակներով մեր սիրտը վառած,
Այդ մենք ենք գալիս...

Գալիս ենք բոլոր ծովերից ցասկոտ, հողմերից ուժգին,
Ձեր մահն ենք բերում սրերով բազում մեր խաղաղատենչ,
Որ երջանկությամբ պսակենք համայն մարդկության ոգին,
Որ հաղթանակի արևը բերենք հավիտյան անշեջ—
Այդ մենք ենք գալիս...

1945

ՄԵՐ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳԵՆԵՐԱԼՆԵՐԸ

Բաժնակի գեներալ ԲԱՂՐԱՄՅԱՆՆԵՐ

Հայրենի հողի ուժով մոլեգին,
Հանած կայծակող ահեղ սրերը,
Դարձել են կոլի անառիկ ոգին
Մեր սովետական գեներալները:

Կայծակն է զարկում, հողմերն են շահում,
Եվ փոթորկվում են լուրթ օվկյանները,
Վերջին, վճռական մարտի են կանչում
Մեր սովետական գեներալները:

Այն ռվ է խոցում կուրծքը թշնամու,
Ճեղքում անառիկ բյուր պարիսպները,
Այդ նրանք են միշտ առաջ սլանում—
Մեր սովետական գեներալները:

Դաշտերն են լցվում ջինջ վտակներով,
Ժպտում են պայծառ մեր մանուկները,
Ուր ոտք են դնում հաղթանակներով
Մեր սովետական գեներալները:

Հաղթող դնդերին շունչ, ոգի դարձած,
Աշխարհին պարզած ալ դրոշները—
Բեռլին կմտնեն երթով սրընթաց
Մեր սովետական գեներալները:

1944

ՆԱՄԱԿ

Կարոտս ձյունոտ լեռներից անցավ
Աղափնու թերին՝ կապույտ երկնքով,
Անուշ մայրիկից նամակ ստացա,
Նամակ ստացա՝ դրված արցունքով:

Ջերմ կարոտներով դիրը կարգացի,
Ամեն տողի հետ իմ մայրն էր ժպտում,
Ասես թե նրա ձայնը լսեցի,
Սերը մայրական վառվեց իմ նրտում:

Մայրս դրում էր.— Իմ քաղցր բալա,
Եկ գեթ մի օրով, կարոտս առնեմ,
Աչքս ջուր կտրեց, հերիք է մնամ,
Ե՛կ, ես քո դարձի ճամբեքին մեռնեմ:

Պարտեզի բոլոր մրդերը հասել,
Ժպտում են քո վառ աչքերի նման,
Ծառերի հովին շատ եմ սպասել,—
Թե ահա կգա իմ աղիղ բալեն:

Ուր էլ գնում եմ, ինչ էլ ուր անում,
Ամեն տեղ քաղցր անուշդ եմ տալիս,
Երեկոները տանիք բարձրանում,
Նայում եմ ճամփիդ, բայց դու չեմ գալիս:

Ա՛խ, թո՛ւր, արի՛, իմ կտրիճ որդի,
Արի հայրենյաց ծանոթ դաշտերով,
Մուրազս առնեմ կարոտած սրտի,
Վերքերդ բուժեմ իմ արցունքներով:

* * *

Նորից կարդացի գիրը մայրիկիս,
Կարոտս ինձ՝ մեր սարերը տարավ,
Երազում տենդից վառվում էր հոգիս,
— Մայրի՛կ, կանչեցին շուրթերս ծարավ:

1944

ԿԱՐՈՏԻ ԵՐԳ

Պարտիզում դալար մի ծառ տնկեցիր,
Երբ նոր էր բացվում լեզուն քո մանկան,
Պտուղը հառած՝ կռվի գնացիր,
Թողիր օջախը քո հայրենական:

Կռվի գնացիր՝ սերը քո սրտում,
Որ հանգիստ աճի դեղձենին դալար,
Որ դարունները ժպտան քո սրգուն,
Եվ ճամփա բացեն քո դարձի համար:

Տարիներն անցան: Դեղձենին աճել,
Ճյուղերն է փռել ձեր կանաչ բաղում,
Մանկիկդ էլ արդեն հասակ է առել
Եվ խաղ է անում նրա շվաքում:

Նրանք երկուսն էլ նույն ջերմ կարոտով
Սպասում են քեզ, խիղտի մարտիկին,
Թե երբ կարկաչուն առվակի մոտով,
Ծանոթ ճամփեքով կդառնաս կրկին:

1944

ԱՆԽՈՐՏԱԿ ԱՄՐՈՅԸ

ԼԵՆԻՆԳՐԱԳԻՆ

Այն դժւք էիք ուզում խեղդել մարմարակերտ քաղաքն հերոս,
Դժւք, վանդալներ եղեռնադործ, ձեր երկաթյա օղակի մեջ,
Գիտե՞ք արդյոք, որ Լենինն է վառել այնտեղ ինչպես փարուս,—
Նորաբողբոջ գարուն կյանքի խարույկները հավերժ անշեջ:

Այնտեղ հողի մի բուռն անգամ, ամեն հնոց, ամեն մի քար
Լենինյան վեհ, պայծառ դարի կուռ ոգին է իր մեջ կրում,
Այնտեղ աճել են սերունդներ, քրտնել, աքնել են դարեդար
Եվ մեր կյանքի հիմնը դարբնել Հոկտեմբերի կրակներում:

Փշրվեցին ձեր արնաներկ ժանիքները պատնեշի դեմ,—
Կռու, անառիկ այն պատնեշի, որ ժողովուրդն է կռուցել,
Կյանքի, մահվան այն օրերին ձեռքին ջահը՝ մեծ Լենինի,
Իր վիթխարի հասակով մեկ Լենինգրադն էր բարձրացել:

Այնտեղ Նեան էր կուտակում ցասման վրեժն իր մեծ սրտում,
Իր գորշ ջրի կաթիլն ամեն խառնած արյան ու արցունքի,
Կրակների ահեղ լեզվով Լենինգրադն էր ուրտում,—
Մարտնչում էր արիաբար՝ միշտ վառ պահած իր վեհ ոգին:

Հասավ ժամը հաղթանակի վսեմափայլ, երջանկաբեր,
Եվ նա կրկին ոտքի ելավ՝ գլուխը վեր մրրկներից,
Ինչպես ամբողջ մի անխորտակ կանգնեց քաղաքն արևաբեր,
Ողջույնի կառնն հաղթանակի աշխարհով մեկ փռվեց նորից:

Սլանութ հն անա կրկին շողեքարշերը սրենթաց,
Զբնդում է հեռուն ձգված Հոկտեմբերյան երկաթուղին,
Ջերմ ողջուն է բերում իր հետ բյուր սրտերից բոցավառված,
Հաղթանակի ուղին բռնած, վերածնված մեր մայր հողին:

Լենինն իր կուռ սլառվանդանից, Ֆրանկեական կայարանում,
Սրենքերին ձեռքը պարզած՝ շունչ է տալիս մեր զորքերին,
Որոնք հավերժ փառքով օծված դրոշներն են ան տանում,—
Դեպի դալիքն աստեղավայլ՝ բարձր բռնած կուռ ձեռքերին:

1944

* * *

Այսօր նորից կլցվեն բաժակներն արծաթ
Հնձաններից տուն բերված կարմրավառ գինով,
Մայրս սեղան կբացի ուրախ և հպարտ,
Առատ մրգեր կբերի ոսկեղեն սինով:

Ողջույնի ջերմ խօսք կասի հայրս ճերմակած,—
Վառված պայծառ հույսերով մեր հաղթանակի,
Որպես հեռվում մարտնչող իր որդու կենաց,
Որպես կենացը հզոր մեր Հայրենիքի:

Իմ փոխարեն հա սիրով կդատարկի մի բաժակ,
Որ ես կովից տուն դառնամ մեծ հաղթանակով,
Որ կարոտով չնայեն ճամփիս շարունակ,
Ինձ ընդունեն գրկաբաց, ծաղկեպսակով:

Իսկ ես կովող զինվորի սեղանը բացած,
Ընկերներիս կկանչեմ ինձ մոտ՝ լսնույթի,
Անուշ կանենք հին գինին՝ Հայրենիքից զրկած—
Որպես նշան ջերմ սիրո և ծով բերկրանքի:

1945

ԶԻՆՎՈՐԻ ՆԱՄԱԿԸ

Ծիծեռնակի թևի հետ, ինչպես վառվող մի կարոտ,
Կտրեց դաշտերն ու անցավ լուրթ կապույտը ծովերի,
Անցավ լեռներ ձյունածածկ, անցավ ճամփեքը քարոտ,
Նվ դեպի տուն հայրենյաց նամակ եկավ զինվորի:

Մայրը դողդոջ ձեռքերով բացեց նամակն իր որդու,
Արցունքներով խնդովյառն թրջեց տողերը բոլոր,
Նամակի հետ, կարծես թե, իր որդին էր զարձեկ տուն,
Իր մուրադը ոսկեղեն, իր կարոտը հեռավոր:

Երկար նայեց, փայփայեց թղթի կտորն սպիտակ,
Որ հուր լեզվով բլբուլի ասես իր հետ էր խոսում,
Թվաց՝ ուրտն է իր որդու զրված ամեն տողի տակ,
Նվ խոր կարոտն ամոքող բարախումներն է լսում:

ԱՇՏԱՐԱԿ

Գեղեցկանիս է Աւսարակ...
Ս. ՇԱՀԱԶԻԶ

Հայրենի հող, գեղատեսիլ Աշտարակ,
Սյգիներդ ահա շուտով կբացվեն,
Վարդի կախարդ բուրմունքներով անապակ
Հայրենական օջախներդ կլցվեն:

Նորից դարնան շունչը պիտի սավառնի
Քո գեղանիստ և զմրուխտյա լանջերում,
Ձորը կիջնեն աղջիկներդ գեղանի,
Հերոս աղի ծով կարոտը սրտներում:

Գարնան շնչից բացվող ամեն թփի մեջ,
Ողկույզներում անմահական խաղողի
Նոր կյանք կառնի որդուդ արյունը անշեջ,
Որպես անվերջ բաբախումները հողի:

Դու դարնան հետ, ծիծեռնակի թևերով
Հեռվում կռվող որդուդ բարև կուղարկես,
Խոր կարոտդ կանցնի կապույտ ծովերով,
Մաքիդ թևով նրան մի պահ կգրկես:

Յի համբուրես ըսց ճակատը ջերմ սիրով
Եվ կհանես գնդակը նենգ ոտխի,
Նա կըլուծվի քո սրտագին համբույրով,
Զուլալ ջրով լեռնակարկաչ Բասախի:

Նոր ուժ առած՝ նա հողմաթև կարշավի
Եվ հաղթորեն կգա գիրկդ անարատ,
Ծով կարոտով քո լանջերին կփարվի
Այգիներդ, դրախտային Աշտարակ:

1944

ԵՐԳ ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԻՆ

Մեր հաղթ բանակ, վեհ անուն, դու ջահակիր հաղթության,
Քեզ է աշխարհը նայում որպես արև փրկության,
Քեզ, որ վառքով օծվեցիր կյանքի, մահվան մարտերում,
Քեզ, որ այս վառ մայրիտին նոր հաղթանակ հո բերում,
Քեզ, որ փշրել հո արդեն դարպասները Բեռլինի
Եվ գնում հո սրաբշար՝ վառված սիրով հայրենի:

Հաղթանակի մայրիտն է ահա ժպտում մեր կյանքին,
Սրով, արյամբ վառտակած վարդերը վառ քո ձեռքին,—
Տեսնում ես դու, թե ինչպես այն՝ Բեռլինն է մոխրանում,
Որը մի օր մոլեղնած՝ մեր դաշտերով սլանում,
Սրբում, տանում էր ամեն բարիքները մեր հողի,
Կյանքն արևից էր զրկում, որդուն՝ քաղցր ծնողից:

Բայց նա խոցված է արդեն հզոր զարկով քո սրի,
Նա, որ կարծում էր իրեն արքան ու տերն աշխարհի,
Գալարվում է մահամեծ, թափում է թույնն իր վերջին,
Սարսափով է նայում քո ահեղ սրի շառաչին:
Խաղաղության շունչն հո դու տիեզերքին ավետում,—
Նորաբողբոջ մեր կյանքի զարունները քո սրտում:

ՀԱՂԹԱՆԱԿԻՅ ՀԵՏՈՒ

Երբ հաղթանակով ես դառնամ մի օր
Եվ կրկին մտնեմ հայրենական տուն,
Հարազատներս հյուր կգան բոլոր,
Մայրս կփարվի կարոտած որդուն:

Քասախն ինձ անուշ ողջուն կրերի
Ջինջ ալիքների թևերով ճերմակ,
Որի ծաղկավառ կանաչ ավերին
Ես խաղացել եմ անհոգ ու անհագ:

Հողը հայրենյաց ջերմ սիրով բյուրեղ
Իր կաթով սնած որդուն կընդունի,
Սուրս հաղթողի, բազուկս զորեղ,
Բայց սիրտս՝ դարձյալ անմեղ սլատանի:

1944

ՄԵԾ ՍՏԱԼԻՆԻՆ

Քյուր շուրթերից նվիրական քո անունն է սիրով հնչում,
Աղբյուրները մեր ծով սիրո միշտ դեպի քեզ են կարկաչում,
Քեզ, որ փրկվին ես մարդկության, հաղթանակի հավատ դարձած,
Հզոր շունչը հայրենիքի հավերժ քո մեջ է մալմնացած:

Ժողովուրդների բազմալեզու, որպես ակունքն իրենց կյանքի,—
Քեզ են հղում ձայնն առաջին՝ բացած դռները հրճվանքի,
Ձգտում են քեզ, տենչում են քեզ, մեր բարախող սրտերը ողջ,
Ինչպես տենչում է արևին ամեն ընձյուղ, ամեն բողբոջ:

Դու կյանք տվիր մեր հույսերին, մեր իղձերին, մեր երազին,
Դու հայությանը տարագիր հասցրեցիր իր մուրազին,
Այն հեռավոր եզերքներից մեր եղբայրները դարձան տուն,
Որդին գտավ իր ծնողին և ծնողը գտավ որդուն:

Եկան նրանք և սրտաբուխ սիրո խոսքը քեզ հղեցին,
Հողն հայրենի ուրախության արցունքներով ողողեցին,
Թե Հայաստանն էին թողել լուռ ծխացող մի ավերակ,
Այժմ գտան նրան հզոր, վերածնված՝ քո լույսի տակ:

Մեծ առաջնորդ իմաստնադուէյն, Հայաստանը քո ջերմ շնչով
լցվեց լույսով ու խնդությամբ, մանուկների ուրախ կանչով,
Ծաղիկներով հազարաբույր դարուն բացվեց նրա սրտին,
Մեր ժողովուրդը տառապյալ տեսավ վարդերը դրախտի:

Մեծ Ստալին, միտքդ հզոր մեր գալիքն է ծխածանում,
Քո պատկերն է մեր սրտի մեջ, մեր մտքի մեջ անմահանում,
Առաջատները մեր նավի հողմերի դեմ հպարտ բացած՝
Տանում ես մեզ դեպ ապագան՝ քո հանձարով իմաստնացած:

1947

ԻՄ ՄԱՅՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Ինչպես լեռների կատարները վեհ դեպ երկինք ձգված,
Ինչպես բնության ուժը կախարդիչ և ամենազոր,
Քո հաղթանակի, մեծ խաղաղության լույսերը վառած՝
Կանգնած ես նորից դյուցազնի նման անսլարա ու հզոր,—
Իմ մայր Հայրենիք:

Նոր կյանք են առնում հողմերից հետո քաղաքները մեր,
Սուրբ ազատության շունչն է սալառնում դաշտերի վրա,
Արդար վաստակով լցվում է կրկին հողը բարեբեր,
Հրեղեն երգով ողջունում ես դու երկունքը նրա,—
Իմ մայր Հայրենիք:

Այս մեծ հանդեսին, երբ հաղթանակի փողերն ենք փչում
Հավերժ անառիկ մեր ամրոցների դռներին կանգնած,
Ամեն անկյունից մանկան անխարդախ երգն է կարկաչում,—
Քո ստեղծագործ, երջանիկ կյանքի հույսերով վառված,
Իմ մայր Հայրենիք:

1945

Յար ջան, դարձել ես հաղթողի տեսքով,
Ախ, ես քո դարձի ճամփիքին մատաղ,
Դարձել ես սրտիս սիրավառ երգով,
Սերս երազող քո երգին մատաղ:

Տուն եկար վառքի շողշողուն սրով,
Թշնամուն զարկող քո սրին մատաղ,
Եկար մեր կանաչ դժբուխտ սարերով,
Քո ջերմ վայփայած հույսերին մատաղ:

Հայրենի տանը բարե ավեցիր,
Հեռվից տուն բերած բարեիդ մատաղ,
Բախտս բացեցիր, արե ավեցիր,
Քո գարուն կյանքի արեին մատաղ:

1945

ՄԵՆՔ ՀԱՎԱՏՈՒՄ ԷՒՆՔ

Մենք հավատում էինք մեր մեծ հաղթանակին,
Որ նա կգն արյամբ ու քրտինքով թափած,
Միշտ կոփելով հրում մեր անառիկ ոգին,
Կրճճներին տակ լշտի օվկյանը կուտակած,—
Մենք հավատում էինք...

Մենք հավատում էինք արև առաջնորդին,
Նրա մտքի, ոգու ուժին տխտանական,
Նա, որ կուլի տարավ հզոր ժողովրդին
Եվ մարտիրոս կոփեց գնդերն հերոսական,—
Մենք հավատում էինք...

Մենք հավատում էինք, որ մեր կրեմլի դեմ
Ռայխստագը գորշ մի օր ծունկի կգա,
Անեծքով թշնամու անունը կհիշեն,—
Մերունդները բոլոր ներկա և ապագա,
Մենք հավատում էինք...

Մենք հավատում էինք: Եվ այդ լույս հավատով
Հաղթանակի վսեմ արշալույսը բացվեց,
Բազում մեր գնդերի դյուցազնական զարկից,
Աշխարհավեր, դժնի Բեռլինը կործանվեց...
Մենք հավատում էինք...

Եվ մենք հավատում ենք, հավատում ենք նրան՝
Մեղ զարուհներ բերող արև առաջնորդին,
Դեպի կոմունիզմի կատարը հուրհրան
Նա է տանում մեր մեծ, հաղթող ժողովրդին,—
Եվ մենք հավատում ենք...

ԹԱՓԱԾ ԱՐՅՈՒՆԸ ԻՄ ԸՆԿԵՐՆԵՐԻ

Երբ արշավեցին մեր դեմ մոլեգնած
Բյուր բանակները թշնամիների,
Ռազմի հզոր զրահները հազած,
Ելան գնդերը իմ ընկերներին:

Ընդդեմ թշնամու կանգնեց մոլեգնած
Կամքը միաձուլվ ժողովուրդներին,
Մեր սարերն անգամ՝ վրեժով վառված,—
Բոլր արյամբ օծված իմ ընկերներին:

Հեքիաթ աստղերով երկինքը ժպտաց,
Արևի շողը գիսվավ սարերին,—
Դա հաղթանակի շունչն էր մարմնացած,
Որ եկավ արյամբ իմ ընկերներին:

Լույս Հայրենիքիս դաշտերը կանաչ
Եվ ժպիտները ջինջ մանուկների
Շողացին, ինչպես արևի ճաճանչ
Թափած արյունով իմ ընկերներին:

Կարոտած սրտի մուրազը բերեց,
Կտրեց աբցուհիք բազում մայրերին,
Դաշտերը կրկին ծաղկունքով լցրեց
Թափած արյունը իմ ընկերներին:

ԱՇՏԱՐԱԿԻ ՉԻՆԱՐԻՆ

Հայրենիքում իմ գեղանիստ, ուր խաղողն է քաղցրանում,
Ուր նրա բույրն անմահական մինչ երկինք է բարձրանում,
Կարկաչահոս առվի ափին, հենված մամուռ մի քարի,
Դեռ շատ հնուց մինչև այսօր կանգնած է մի չինարի:

Չինարու տակ մայրը իրեն կտրիճ որդուն էր գրկում,
Համբույր տալիս բաց ճակատին և կռվի դաշտ ուղարկում,
Երբ սիրուհին սրտի ձայնով տուն էր կանչում իր յարին,
Հով էր անում, սեր շնջում էն մենավոր չինարին:

Երբ կարոտից միակ որդու մորս սիրտն է վշտացել,
Ավանդական մեր չինարին ասես լեզու է դարձել,
Շշնջացել՝ թե նա կգա, նա կգառնա գետի տուն,
Նոր խնդությամբ ու նոր սիրով դու կփարվես քո որդուն:

Այդպես կանգնած էն հնամյա, գեղեցկատես չինարին
Սաղարթախիտ իր ճյուղերով հով է անում ջրերին,
Անցվորների ճամփան մաղթում, որ գան-զնա՜ն ամեն օր,
Իր հովի տակ հանգիստ առնեն նոր զուգերը բախտավոր:

Ահա կրկին դարձել եմ ես՝ լցված տենչով ու սիրով,
Էն մենավոր ծառը նորեն իր բյուրավոր աչքերով,
Բարի սրտով նայում է մեզ, ժպտում ինձ ու իմ յարին,
Հեքիաթային, հավերժ կանաչ Աշտարակի չինարին:

ԵՂՐԱՅՐՈՒԹՅՈՒՆ

Ես հայ եմ...

Ծնված այգիների կախարդական գրկում,
Արագածի հովտում, ափին իմ Քասախի,
Ուր սոխակն է վառվող վարդի սիրուց երգում,
Ուր արևն է լցնում ողկույզը խաղողի
Անմահական հյութով, իր լույսն է ներարկում
Նվ կյանք տալիս նորին մարդուն, հողին:

Ես սիրում եմ սիրով մի անսահման
Իմ հայրենի հողը, օջախն իմ հայրենի,
Սիրում եմ Արարատյան դաշտը ամռան,
Որ փայլում է ինչպես ոսկով լիքը սինի,
Բաժակներում լցված ինչպես հյութը նռան
Փրփրում է գինին:

Ես սիրում եմ այգիները՝ առատ բերքով
Սիրում եմ դաշտերը մեր համայնական,
Որ լցնում են օջախները հացի երգով,
Սիրում եմ Արագածը, Սևանն իմ կապուտակ,
Սիրում եմ Աշտարակը, սրտիս ամեն զարկով
Նրա շունչն զգալով մատաղ իմ կրծքի տակ:

Վալսդյա, իմ բարեկամ, դու իմ ուսն եղբայր,
Գիտեմ որ նույն սիրով դու Վոլգան ես սիրում,
Վոլգան, որի ափին դու մեծացար
Նվ խաղացիր անվերջ նրա ալիքներում,
Միջոցի՜ր ուսական ստեպները անծայր,
Որոնց կապույտ փայլն է շողում քո աչքերում:

Դու սիրում ես լեզուն, դիրը քո մայրենի,
Դու սիրում ես վճիտ երգերն ուստական,
Ինչպես ես եմ սիրում բարբառն իմ հայրենի,
Մեր Մաշտոցի գիրը և խոսքը հայկական,
Դու տքնում ես անվերջ, որ հացը ծով լինի
Անծայր քո դաշտերում համայնական:

Դու քրտինք ես թափել, դրել քարը քարին,
Որ միշտ կանգուն լինի օջախը հարազատ,
Տերերի դեմ անվերջ ելել ես պայքարի,
Որ վաստակը ձեռքիդ դու վայելես ազատ,
Այդպես էլ ես՝ գրկում չքնաղ մեր լեռների
Իմ նոր տունն եմ շինել— դեմը մայրն Արարատ:

Մենք հին դարերից ենք սիրով եղբայրացել,
Մեր մեծ նախնիների անդավաճան սիրով,
Թշնամու դեմ մեկտեղ մեր սուրն է բարձրացել,
Մեր խառնվելն է վառվել միշտ նույն հրով,
Մեր նժույզներն աշխտ մեկտեղ են սուրացել,
Թեպետ տարբեր ենք մենք միայն լեզվով, գրով:

Երբ իմ հողն է խուժել վայրադ, նենդ թշնամին,
Դու մեկնել ես ձեռքդ անկեղծ եղբայրության,
Հասել ես հողմաթև, ամեն ծանր ժամին
Ստեպաներից ելել, եկել ես օգնության
Հայոց երախտապարտ ու հին ժողովրդին,
Որը քեզնով դառավ ուղին իր փրկության:

Այժմ թե ես, թե դու ունենք մի մեծ երկիր—
Փռված երկրագնդի մեկ-վեցերորդ մասում,
Դա մեր Հայրենիքն է՝ կյանքի նոր ջահակիր,
Որի բաբախումն ենք մեր սրտի տակ լսում,
Որի շնչով այսօր լցված իմ վառ ոգին
Մեր մեծ եղբայրության սիրտ երգն է հյուսում:

Իսկ թե հոիւրեիր դու Վուգային քո մայր,
Ստեպաները քո լաշն, փռված անեղբաւան,
Թե ես հախրեի Երեանի համար,
Չսիրեի սրտանց իմ հողը հայկական—
Ձէինք կարող կապվել մենք իրար հետ երբեք
Եղբայրութեան ոգով, սիրով նվիրական:

Թե ես, թե դու մեկտեղ հայացքներս ենք հառել
Մեր կրեմլի վերձիւ, պայծառ աշտարակին,
Այնանց է մեր բախտի անմար լույսը վառել
Սռաջնորդը մեր մեծ, նոր շունչ տվել կյանքին,
Նո՛ւ, որ մեր սրտի մեջ դարբնել է ու կռել
Հայրենիքի սիրտ, հղբայրութեան ոգին:

1947

ՄԵՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Печально я илжжу на наше поколение...
М. ЛЕРМОНТОВ

Նա պայծառ եմ նայում այսօր մեր սերնդին,
Նա մեր կյանքի հոգսն է, ներկան ու ապագան,
Հավատարիմ իր մայր, իր մեծ ժողովրդին
Վառ պահելով նրա փառքը հերոսական.
Նրան իր գալիքն է ժպտում հաղաբարձի,
Ինչպես Կրեմլի աստղերն հավերժական:

Նա սերունդն է այս նոր, ստալինյան դարի,
Նա հարսնատ է, բերրի, կանաչ իր դաշտերով,
Հարսնատ է վաստակով բազում գաղգյահների,
Որ կռել է, կռիել արյամբ ու քրտինքով,
Նա հպարտ է ուժով իր մոլեգնող սրի,
Հպարտ է մարդկային և սրտաբուխ երգով:

Նա և գիտե անխոնջ մաքառումով տքնել,
Նա միտքն է գիտության լույսով թևավորում,
Իր մարդկային ոգու բյուր գանձերն է հանել—
Փռել շռայլորեն այս նոր, մեր աշխարհում,
Մեր նորաստեղծ կյանքի լույսերն են չմարող
Շողում իմաստությամբ նրա լուրթ աչքերում:

Դարձած ստեղծագործ շունչը հնգամյակի
Դիտե նոր գիգանտներ կրկին ոտքի հանել,
Հասկանալով կարծես լեզուն ամեն հասկի,

Գիտե ինչպե՞ս ոսկյա ցորյանները ցանել,
Նա կրողն է ազատ և ճշմարիտ խոսքի
Եվ այդ հավատով է իր այսօրը բերել:

Մեծ սրտի մեջ սիրո, աշխատանքի երգեր,
Քրտինքով է բացում աղբյուրն առատության,
Նա և՛ զինակից է, և՛ մտերիմ ընկեր,
Թե խնճուղի ժամին, թե փորձության,
Շատ անգամ է նա իր անձը զոհել
Հանուն հայրենիքի երջանկության:

Եվ նա զիտե սիրել, սիրել ամբողջ ոգով՝
Ուժով անծայրածիր կանաչ իր դաշտերի,
Բոլոր գիգանտների, դադգյահների ուժով,
Ուժով երկինք ելած կապույտ իր լեռների,
Նվիրական որդու անապական սիրով,
Նա սիրում է պարտիան բոլշևիկների:

Նա սիրում է Լենինին, որ մեր պարտիան կոփեց,
Բերեց ազատության թռչունը թևավոր,
Նա սիրում է Ստալինին, զորավարին իր մեծ,
Առաջնորդին, հորը, որ Լենինն է այսօր,
Որ զու մրրիկներից հաղթանակով հանեց,
Եվ անառիկ դարձրեց իր հայրենիքն հզոր:

Նա թշնամհուն ատել զիտե նույն կրակով,
Պայծառատես ոգու իր մրրկող ցամամբ,
Նա տեսել է արդեն ու զգացել հոգով,
Որ արյանը պետք է պատասխանել արյամբ, —
Մինչև ազատ շնչի հոգն իր հեքով
Եվ արևը մարդուն ժպտա խաղաղությամբ:

Ես հպարտ եմ նայում այսօր մեր սերնդին,
Նրան, որ սրտի մեջ ունի հազար դարուն,
Հավատհամ եմ նրա ասպագայի բախտին,
Հավատհամ եմ նրա պայծառ սիրուն,
Արդ իր սրտից բխած սիրո երգը շուրթին՝
Հնգամյակի թևով նա իր վանդ է բերում:

ՄՈՍԿՎԱՅԻ ՁԱՅՆԸ

Ամեն, ամեն վայրկյան մայր Մոսկվան է խոսում
 Լեզվով՝ իր հարազատ բազմազգ զավակներին,
 Նրա ձայնն է համայն տիեզերքը լսում,
 Լցվում իմաստությամբ, շնչով զարուններին:

Եւ մայր Մոսկվայի ձայնն եւ լսել այն ժամ,
 Երբ թշնամին նրա դարպասներն էր բախում,
 Երբ Աթիլի որդին ատելությամբ դաժան,
 Մոսկվայի վրա իր սև սուրն էր կախում:

Բայց այդ ծանր ժամին լցված իմաստությամբ՝
 Առաջնորդի ձայնն էր հնչում ամենազոր,—
 Այդ խոսում էր Մոսկվան, Մոսկվան իր էությամբ
 Դարձած հաղթանակի դարբնոցը մեր հզոր:

Մոսկվայի ձայնն եւ լսել այնտեղ, հեռվում
 Երբ մենք արշավելով դոսող Բուլինն առանք,
 Երբ հաղթության չքնաղ ծիածանն էր փռվում,
 Երբ Էլբայի ափին հասած մենք կանգ առանք:

Ու խոսում էր Մոսկվան ամբողջ աշխարհով մեկ,
 Առաջնորդի սրտանց ողջույնն էր մեզ բերում,
 Մեզ բերում էր ե՛ւ ուժ, մեզ բերում էր և երգ,
 Ալիքների թևով զրկում էր, համբուրում:

Մոսկվայի ձայնը մեզ տալիս է ոգի,
 Հաղթանակի հավատ և պայքարի կսրով,
 Այնտեղից է բխում աղբյուրը մեր կյանքի.
 Մոսկվան — այդ մեր սիրտն է՝ լեցուն իր մեծ սիրով:

ԱՅՍ ԻՄ ԵՐԵՎԱՆՆ Է

Այս իմ Երևանն է՝ հայացքն Արարատին,
Թիկն տված Նորքի այգիներին կանաչ,
Ստալինյան դարի գրոշմը ճակատին,
Որպես մեր նոր կյանքի անմահության զոդանջ —
Այս իմ Երևանն է...

Այս իմ Երևանն է, ուր խաղողն է հասնում,
Ժպտում է արևին՝ տեսքով կախարդական,
Ուր բույրը վարդերի երկինք է բարձրանում,
Ուր գինին է բխում և ջուրն անմահական —
Այս իմ Երևանն է...

Այս իմ Երևանն է, ուր Զանգուն է հոսում, —
Դառնում լույսի աղունք, դառնում հզոր տարերք,
Ոգի և շունչ տալիս գաղգյահներին բազում,
Կյանքի աղբյուր և նորաստեղծ մի երգ —
Այս իմ Երևանն է...

Այս իմ Երևանն է, որ հայ գինվորների
Վահանների վրա իր անունը կրեց,
Շողաց փայլում նրանց կայծակ սվինների
Եվ թշնամու զազիլ սիրտը շանթահարեց —
Այս իմ Երևանն է...

Այս իմ Երևանն է, դարունը մեր հույսի,
Ուր նորաստեղծ կյանքի մարդն է անմահանում,

Ուր ինչպես երկնացայտ շատրվանը լույսի
Բաղմավաստակ մտքի կոթողն է բարձրանում —
Այս իմ Երևանն է...

Այս իմ Երևանն է՝ սիրտը Հայաստանի,
Այս իմ տունն է, կյանքն է, իմ սերն ու քնարն է,
Ամենավառ էջն է ոսկյա մեր մատյանի,
Մեր ձեռքերով, կամքով կերտված նոր հանճարն է —
Այս իմ Երևանն է:

1946

Մ Ա Յ Ր

Մայր, կյանքը դարձնող քո որդիներ ռսկե հանգրվան,
 Մայր, դու մեր սիրո ու մեր մաքառման մարմնացած ոգի,
 Բո սիրտը վսեմ, ամենակարող սերդ մայրական.
 Վառվեց մեր սրտում ինչպես կենսալից շողն արեգակի:

Մայր, երբ ռազմի շեփորը հնչեց՝ դեպի հաղթանակ,
 Դու հայրենիքին հանձնեցիր առյուծ քո որդիներին,
 Բո պատվի համար դեպի կռվի դաշտ դնացին նրանք,
 Որ ազատության շունչն իմաստնացած բերեն աշխարհին:

Մայր, դու կարող ես համայնապարկակ վիշտը կուտակել
 Բո բարի, քո ջերմ, քո արդարադատ, դուլալ սրտի մեջ,
 Մայր, դու կարող ես և նույնքան ուրախ վայրկյաններ ապրել—
 Տեսնելով որդուդ ձեռքերով վառած խարույկներն անշեջ:

Եվ դու նայեցիր, թե ինչպես որդուդ արյունը շողաց
 Մայր հայրենիքի կյանքի և պատվի ղոհածեղանին,
 Բայց մյուս որդիդ հրեղեն ձիով շեմքիդ երևաց,—
 Արյամբ վաստակած մեծ հաղթանակի դրոշմ ձեռքին:

Դու հպարտ ես, մայր, դու, որ կրել ես վիշտն ամենամեծ,
 Դու, որ հաղթությամբ տուն դարձած որդուդ կրծքիդ սեղմեցիր,
 Բո ջերմ համբույրից նա ոգի առած նոր ուժով լցվեց,
 Եվ դու մեր կյանքի ակունքն անապակ ու մայր ֆուսիլ:

Նա եկել էր Դնեպրի զմրուխտաշող ափից
 Եկել էր ստեպաներից ուկրաինական,
 Հայացքը ջինջ գարուն, սիրտը մաքուր, անրիժ
 Հագած շինելը գորշ, զինվորական,
 Մեր հետևակ վաշտում եղբայրն իմ զինակից
 Պաշտպանում էր իր հողն հայրենական:

Եվ երբ այնտեղ հզոր հրանոթները մեր
 Լուծւմ էին մի պահ ու դադար էր տրվում,
 Պատմում էր նա սիրով կարոտալառ հուշեր
 Իր հայրենի գյուղից, ուր գարունն էր բացվում
 Ծաղիկների բույրով, և Դնեպրը ծեր
 Աղջիկների սիրտ զողանջներով լցվում:

Նա ինձ ասում էր միշտ, — երբ այս կռիվն ուժգին
 Մենք ավարտենք պատվով և տուն վերադառնանք
 Կգնանք գյուղ, մեկ մոտ, մեր բալենու այգին,
 Կանաչ այն կածանով մենք վեր կբարձրանանք,
 Ուր թողել եմ սիրուս բողբոջը թանկագին,
 Որ պիտ բացվի, երբ մենք կրկին վերադառնանք:

Իսկ ես պատմում էի մեր նոր Երևանի,
 Հայաստանի չքնաղ այգիների մասին,
 Իմ սվինի ծայրով գծում էի հողին
 Զյունադագած ու վեհ կատարները Մասի,
 Նրա հոգնած դեմքին լուռ ժպիտն էր խաղում,
 Զեռքով թեթևակի խփում էր իմ ուսին:

— Բեզ հյուր պիտի տանեմ,— ասում էի նրան.
Հայաստանը մեր նոր, երկիրը խաղողի,
Ուր վառվում է ամռան արևը հուրհրան,
Ուր առնում ենք բոլոր բարիքները հողից,
Ուր մեր ձեռքով հերկած խոպաններն Վրա
Քրտինքով ենք բացել երջանկության ուղին:

Այդպես կովում էինք հայ և ուկրաինացի,
Թշնամու դեմ մեկտեղ կրակ էինք բացում,
Մեր սրտի մեջ մի հույս, լուսն մի նախատակ,
Մի միտք, մի սեր մաքուր, պայծառ մի զգացում,
Պատիվն էինք պահում աշխտեղ, կրակի տակ
Սովետական երկրի, քաղաքացու:

Բայց երբ դադար առանք մի օր, մարտից հետո,
Ես չգտա նրան, իմ լավ բարեկամին,
Առկաղը մեզմեջս լալիս էր կարոտով,
Շշնջում էր կարծես անտառի մեջ քամին,
Որ նա ընկավ անդարձ, իր կրակոտ սրտով
Մեր հարձակման այն թև և փոթորկոտ ժամին:

Ես նայեցի շուրջս, պատգարակին դրած
Բերում էին նրան երկու ջահել զինվոր,
Արյան շիթեր կարմիր լայն ճակատին սառած,
Մարել էին ասես հույսերը թևովոր,
Որոնք թռչում էին դեպ աղջիկը սիրած
Եվ շշնջում գալիք գարունը բախտավոր:

.
.

Անդարձ իմ բարեկամ, ընկեր, իմ զինակից,
Ես այստեղ եմ կրկին, մեր նոր Երևանում,
Դարձել ենք տուն արդեն անց այն փոթորկից,
Մեր անավարտ թողած մեծ շենքն է բարձրանում,
Որի համար տվել ես բոլր քո արյունից
Եվ որի հետ դժւ ես հավերժ անմահանում:

Եվ այժմ, երբ ջահել, խարտյաշ ուկրաինուհին
Անցնում է բալենու այգիների մոտով,—
Դռնում է քեզ այնտեղ իր մենության պահին,
Ծաղիկներին կարմիր գգվում է կարոտով,
Որոնց սիրել ես դու, փայփայել ես խորին
Եվ նոր կյանք ես տվել քո վաղամեռ սրտով:

194

ԻՆՁ ՀԵՏ ԵՎ ԱՄԵՆՔԻ

(Զինվորի հուշատետրից)

1. Պ Ա Տ Գ Ա Մ

Հիշում եմ, աշնանդ էր, խրամատում,
Դու ժպտացիր ինձ աշնակա բարի,
Որ այդ մի քաղցր ակնթարթում
Զգացի հուրը քո աչքերի:

Դու ասացիր ինձ՝ հա, ով մնա
Այս կռից հետո թե կենդանի,
Հաղթությամբ իր տուն վերադառնա,
Տեսնի դաշտերը մեր հայրենի...

Թող հա զինվորի կարոտն անհուն
Տանի սավորով զուլալ սրտի,
Հասնելով աշնանդ՝ հայրենի տուն —
Հայտնի ընկերոջ, հարազատին:

Արդ ես դարձել եմ, զինվոր ընկեր,
Դարձել եմ, անդարձ իմ բարեկամ,
Նորից լսում եմ քաղցր երգեր
Օջախներում մեր հայրենական:

Եվ ես, որ հիմա երգ եմ գրում
Հիշելով պահը խրամատի,
Այդ քո կարոտն եմ հայտնում սիրով
Ընկերոջ, մորը, հարազատին:

Այս առուն, որ այսպես կարկաչում է,
 Զարկվում է մամուռ քարափին,
 Թվում է՝ Թե անվերջ նա կանչում է
 Պատանուն՝ մեծացած իր ավերին:

Այս առուն, որ այսպես վարարում է
 Վազում է ծաղկունքում դաշտերի,
 Այն, այդպես նա կարծես որոնում է
 Այն ջահել, այն սևա զինվորին:

3. Ա Յ Ր Ս

Երբ կոփում էի իմ ուղին հրում,
 Եվ կրում էի զենքը զինվորի,
 Թախիծ ու կարոտ և հույսն աչքերում
 Ինձ այցի եկավ իմ մայրը բարի:

Եկավ, որ օրհնի ճամփան իր որդու,
 Կարոտ չմնա սիրտը մայրական,
 Սեղմեց իր կրծքին, ճակատս համբուրեց
 Շոյեց շորերը իմ զինվորական:

Մորս գրկի մեջ, նրա համբույրից,
 Հայրենի հողի բուրմունքն զգացի,
 Ասես նրա հետ աշխարհը հայոց
 Իր զինվոր որդուն եկել էր այցի:

4. ԱՐԵՎ, ԱՐԵՎ,

Դու սիրում էիր լուսաբացը
Եվ արեգակի շողն առաջին,
Երբ շեշտակի էր մեր հարվածը
Երբ թշնամին էր մեր առաջին...

Թողնում գիրքերը՝ պաշտված արդեն
Թողնում մեր հողը հայրենական,
Փախչում՝ հանց գիշերն արևի դեմ —
Այն ճամփով, որով մի օր եկավ:

Դու նայում էիր արեգակին
Դրկում շողերը՝ ջերմ, կենարար,
Շշնջում էիր կարոտագին,
Որ արևն անվերջ պայծառ մնար:

*
* *

Իմ լավ բարեկամ, իմ զինակից,
Նորից արևն է տես բարձրանում,
Փռում շողերը բիւ երկնքից,
Որոնում է քեզ ու չի դառնում:

Եվ այժմ, ամեն մի առավոտ
Երբ արևին եմ տալիս բարե,
Ասես լսում եմ ձայնդ ծանոթ,
Որ կանչում է դեռ. — արև, արև:

Ծ. Ձ Ե Ռ Ք Ը

Երբ կովուժ մի պահ մենք դադար առանք
 Եվ մեր զենքերը մի պահ լռեցին,
 Այն առվի ափին, քույր իմ զթառատ,
 Վերավսր ոտքով քեզ հանդիպեցի:

Դու գեղ դրեցիր իմ արնոտ վերքին
 Եվ շշնջացիր՝ թե ահա շուտով,
 Հաղթությամբ դեպ տուն կգառնանք կրկին,
 Կանցենք մեր զուլալ առլակի մոտով:

Եվ օրեր անցան, էլ քեզ չտեսա,
 Կովի գաշտերում չհանդիպեցի,
 Մինչև Բեալինի դռները հասա,
 Եվ հաղթանակի ձայնը լսեցի:

Սպիացեւ են իմ վերքերն արդեն
 Եվ կռիվն անեղ գաբձեւ է մի հուշ,
 Մեր արնոտ հողին բացվել են վարդեր
 Լսում եմ սակայն քո ձայնը անուշ:

ԵՐԳ ՀԱՂԹՈՂ ԶԻՆՎՈՐԻ ՄԱՍԻՃ

Նա հաղթողի քայլով անցավ հպարտորեն
Բրանդենբուրգյան այն գորշ դարպասներից,
Որոնք բացվել էին մեր գնդերի առաջ
Բայց ոչ իրենց կամքով, այլ մեր գլուխներից,
Մենք, որ ազատության գլուխները առած
Անցանք ստեպներով ու լեռներից:

Ահա և Ռեյխստագը,
Այս այն շենքն է «հպարտ», որի աշտարակին
Բռւի նման մռայլ և հայացքով վայրագ
Սվաստիկան ձեռքին կանգնել էր նա մի օր
Այն մարդատյաց լպիրշ զերմանացին,
Որպես խորհրդանիշ մահվան, չարագուշակ
Պատերազմի,

Արյան,

Կոտորածի

Նա հայտում է շուրջը, այդ կիսավեր
Այդ գորշ, անհրապույր մերկ սյուների վրա
Կարգում է իրեն մոտ շատ անուաններ
Սովետական բաղմազգ զինվորների:
Լցվում է հպարտությամբ սիրող նրա
Խիզախությամբ իր քաջ ընկերների:

Նա մեկնում է սվինը և նրա սուր ծայրով
Այդ սյուներից մեկին իր անունն է գրում.
«Կռվով հասել այստեղ, հաղթել եմ թշնամուն,
Բեռլինն եմ նվաճել արյան գնով,
Ես հաղթության հզոր համազարկը տվի
Երկուսին մայիսի

Հազար ինն հարյուր քառասուն հինգ թվի»:

1945

ԱՐԱԳԻԼՆԵՐԸ

Ամեն տարի, դարունքին, երբ դաշտերն են սկանում,
Հեռվից դառնում եք նորեն գիրկը հայոց աշխարհի,
Գալիս, իջնում եք կրկին և ձեր հին բուռնն եք դնում
Օշականի հինավուրց բարդու բարձր կատարին:

Բանի-քանի՜ դարուններ եկան-անցան ձեր թևով,
Եղբայրներից մեր պանդուխտ ողջույն ու սեր բերեցիք,
Նրանք եկած ձեր ճամփին լուռ նայեցին կարոտով,
Մինչև աշնանը կրկին նորեն դարձաք, գնացիք:

Ա՛խ, նրանք էլ ձեզ նման իրենց օջախն են տենչում,
Սեպ լեռները զմրուխտյա, աղբյուրները հայրենի,
Հայացքները՝ ձեր թևին, միշտ դեպի տուն են կանչում,
Կարոտ՝ խոսքին հարազատ, քաղցր լեզվին մայրենի:

Բայց այս դարնանը նրանք ահա գալիս են ձեզ հետ,
Դեպի գիրկը հայրենյաց՝ օտարության դռներից,
Շուտով դուք էլ սրտաբուխ նրանց երգը կլսեք,
Օշականի հինավուրց բարդու բարձր կատարից:

1946

ԴԱՇՏԵՐԻ ԵՐԳԸ

1. ՀԵՐՈՍՈՒՎԻՆ

Ամեն առաւիտ, երբ շողն արեւի
Նոր էր ծաղկաւառ լեռներին ժպտում,
Նա դաշտ էր գնում, գործում կորովի
Փռւած ցոլցլան ցորենի արտում:

Վաստակն իր արդար թափած քրտինքի
Գտնում էր, տեսնում ամեն հասկի մեջ,
Այնտեղ գարունն էր տեսնում իր կյանքի—
Երջանիկ սիրտ կրակներն անշեջ:

Նա աշխատում էր, որ ամեն հատիկ
Մայր հողի գրկում աճի, զորանա,
Բերքն առատ լինի և տասնապատիկ
Կոլխովը ծաղկի և հզորանա:

Եւ ի՞նչ իմանար դուստրը դաշտերի,
Որ արտերի մեջ իր հայրենական,
Ուժով դեռ դալար իր բազուկների
Գործ է կատարում մեծ, հերոսական:

Բայց հայրենիքը մոր պէս գթառատ
Նրան իր սիրտ գանձերը տվեց,
Սեղմեց իր կրծքին, համբուրեց առատ,
Անմահ հերոսի կոչում պարգևեց:

2. ԿՈՄԲԱՅՆԱՎԱՐԸ

Երեկ նա այնտեղ էր իր տանկը վարում,
Քանդում թշնամու ամբռնությունները,
Այսօր գործում է հասուն արտերում
Հերոս, անվանի կոմբայնավարը:

Երեկ նա կռվում էր հանուն մեծ կյանքի,
Որ պայծառ լինի իր վաղվա օրը,
Այսօր հնձում է արտը ծով բերքի,
Հերոս, անվանի կոմբայնավարը:

Թեպետ լռել են հրանոթներն արդեն,
Բայց չի ավարտվել դեռ այս պայքարը,
Բերքով է կռվում իր թշնամու դեմ
Հերոս, անվանի կոմբայնավարը:

3. ՀԱՍԿԸ

Սերմնացանը մի հատիկ գցեց հողի մեջ
Եվ ջուր տվեց քնքշազին՝ ինչպես իր ուրդուն,
Արեգակը պարգևեց սրտի հուրն անշիջ,
Երկինքը բյուր աչքերով լուռ նայեց արթուն:

Այսօր նա հասկ է հուռթի, ցորեն ոսկեշող,
Մի հատիկ էր, բայց քանի՞ կյանք բերեց իր հետ:
Ով սիրում է հայրենիք, ով սիրում է հող
Նրա աղբյուրը կյանքում դառնալու է գետ:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻ ԱՅՅԸ

Եկալ խորունկ ու խոհուն, եկալ մեր մեծ գյոււմրեցին,
Նայեց Մաստի կատարին, սրտում՝ սիրո ծով կարոտ,
Գարնան շնչից նոր բացված ծաղիկները ժպտացին
Եվ երեկոն մեզ թվաց ծիրանավառ առավոտ:

Նա լուռ նայեց պալատի մարմարակերտ քարերին,
Հայացքի մեջ երազկոտ՝ զրնդացող քարավան,
Որ գալիս էր դարերից, աչքը՝ մեր նոր աշխարհին,
Դեպի դարեր հեռավոր շարունակում իր ճամփան:

1943 Էջմիածին

ՀԵՐՈՍԵՆՐԸ ՄԱՅՐ ՀՈՂԻ

(Սոցիալիստական Աւստրալիոյ հայ Հեռագրերն)

Դժուր, մայր հողի քրտնաջան բաղձավաստակ հերոսներ,
Զընդում է ցնծագին աշխատանքի երդը ձեր,
Համայնական հողերի ակոսներում բյուրավոր,
Բաղաքներում, գյուղերում ձեր համբավը թևավոր
Անցնում է արդ տնից տուն, անցնում դաշտեր ու այգի,
Լցնում սրտեր բյուրավոր զոդանջներով ձեր փառքի:

Դուք ձեր բաղկի վաստակով ծով բարեքների բերեցիք,
Բերրի հողից ցորյանի հսկա շեղջեր հանեցիք,
Որ դաշտերում հայրենի արևի պես ցոլցլոյ,
Որպես ոսկին մայր հողի՝ ձեր քրտինքով վաստակած,
Որպես ուժի, անսպառ առատութեան մայր աղբյուր,
Որպես հույսի շատրվան, որպես սիրո ծով համբույր:

Դուք պտուղն եք վայելում ստեղծագործ քրտինքի,
Ծով դաշտերին կյանք տվող հերոսական ձեր կյանքի,
Զեղ հետ ցնծում է այսօր մեր ժողովուրդը սրտանց,
Արիասիրտ իր սրգոց պատվով, փառքով պսակված
Կարոտներով ջերմ սիրո սեղմում է մեծ իր սրտին
Եվ վառ համբույր դրոշմում ձեր քրտնաթոր ճակատին:

ԵՐԲ ՄԱՆՈՒԿ ԷՆՔ

Սիրով՝ Գ. ՄԿՐՏՅԱՆԻՆ

Երբ մանուկ էինք անհոգ ու թեթև
Եվ խաղում զուլալ առկալի ափին,
Աշխարհն էր թվում հեքիաթ ոսկեթև՝
Բազմած մեր գյուղի բարձր քարափին։

Մեր անմեղ ողին պատանեկական,
Քասախի վճիռ կոհակների պես,
Դեռ չէր բողբոջել սերը կուսական,
Աշխարհի բազում հոգսերին անտես։

Մենք լողում էինք վազող ջրերում
Եվ հասնում գետի այն ափը կանաչ,
Ուր որ սոխակն էր քաղցր դալալում,
Ուր բացվում էին վարդեր ու կակաչ։

Մանկության՝ անհոգ տարիներն անցան,
Եվ մեր դեմ կյանքի օվկյանը բացվեց,
Սրեր շողացին, հողմեր բարձրացան,
Եվ ծոփն ալեկոծ մեր կուրծքը ձեռեց։

Այժմ փոթորկոտ կյանքի օվկյանում,
Ուր ալիքները դնում են, գալիս,
Կուռ բազուկներով ջրերն ենք ձեղքում,
Որ հասնենք այնտեղ՝ ափը ցանկալի։

1944

ՍԻՐՈ ԱՂԲՅՈՒՐ

Այն խոր ձորում Սրազածի, ուր որ հավքերն են խոսում,
Մինչև այսօր ժայռերի առկ մի կաթնաղբյուր է հոսում:

Երբ հալվում է ձյունը սարի, երբ լանջերն են կանաչում,
Պաղ աղբյուրը սիրահարոտ՝ վառ սրտերին է կանչում:

Աղբյուրն այդ ջինջ տեսել է բյուր մարդիկ՝ եկել՝ ու անցել
Մերուց վառված բյուր սրտերին միայն պաղ ջուր է դարձել:

Մեկը վշտի բռնը ուսին՝ ջուրն է խմել ինչպես կաթ,
Սրտում սիրո, արգար խոսքի, աղատության ճառագայթ:

Մյուսն ինչպես անկուշտ վիշապ, աղբյուրին է կոպել,
Ոճիրներով իր ծանրացած արնոտ ձեռքն է լվացել:

Անց է կացել այն վշտալի տարին ինչպես երազում,
Բայց խոր ձորում մինչև այսօր դեռ կաթ աղբյուրն է հոսում:

1940

ՀԱՅՈՑ ՓԱՌՔԸ

Խ. ԱՐՈՎՅԱՆԻՆ

Փակված էին հայրենի օջախներում ամեն դուռ,
Երբ քո հանձարը շողաց աստղի նման լուսասփյուռ,
Երբ հարադատ հարկի տակ քո երգերը լսվեցին,
Երբ մանուկները հայոց անուշ զիրդ կարգացին:

Սիրտդ բաց էր հայրենի երկնքի պես կապուտակ,
Հայոց վիշաք դարավոր դեռ պատանի կրծքիդ տակ,
Ուր գրեցիր դու Մասսյայ բարձր լեռան գաղաթին
Ուր արծիֆն էլ չէր հասել նրա ձյունե, պաղ շուրթին:

Բայց գիտեիր դու արդյոք. երբ այն բարձունքը հասար,—
Ինքդ պիտի կանգնեիր Սրարատին հավասար,
Որ պիտի գան սերունդներ երգեն փառքը քո անհաս,
Նրանց սրտում, նրանց հետ երիտասարդ միշտ մնաս:

Դու սուր եղար զինվորի, դու խոսք եղար հրեղեն,
Ժողովուրդին ձոնելով պայծառ ոգիդ լուսեղեն,
Հայրենիքի վիշաք ծով դու վառվելով երգեցիր
Նվ բոցաշունչ երգերիդ կրակներով կիզվեցիր:

ՄԱՆՈՒԿ ՕՐԵՐԻՍ ՔԱՂՅՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐ

Վ. ՄԱՐԳՈՒՆՈՒ

Մանուկ օրերիս քաղցր ընկերներ,
Ո՛ւր եք դուք հիմա, ինչո՞ւ չեք կանչում,
Մի՞թե լռել է ծանոթ երգը ձեր,
Մանկության առվակն էլ չի կարկաչում:

Ինչպե՞ս անխարդախ ժպիտը մանկան,
Ինչպե՞ս վարդերը բացվող մայիսին,
Անցան օրերս սլառանեկական,
Խորհեցի սիրո և կյանքի մասին:

Իմ անբիծ, գուլալ ոգին անարատ
Հուր-հավերժական սերը երազեց,
Բարձրացա լեռան կատարը հպարտ,
Սրտիս երգերի քնարը խոսեց:

Նստեցի կանաչ առվակի ափին,
Որ նրա քաղցր խոխոջը լսեմ,
Որ ինձ ողջունե գարունքի արփին,
Որ դարձնան շնչով երգերս հյուսեմ:

Բայց կյանքի, մահվան մենամարտի մեջ
Երբ ես վիրավոր ընկա քարերին,
Շուրթերս՝ վառվող կրակներ անշեջ
Դեռ կանչում էին իմ ընկերներին:

Եվ երբ ես մի սլահ աչքս բացեցի,
Տեսա՝ խոր վերքիս գնդակն է հանում,
Նայեցի նրան և ճանաչեցի,—

Մանուկ-ընկերիս, որ լաց էր լինում:

1945

ՏԵՍԻԼՔ

ՎԱՀԱՆ ՏԵՐՅԱՆԻՆ

Ահա հենվել եմ լուռ պատուհանի գոգին,
Նայում եմ ամպերին, երկինքն է արտասվում,
Հասնում է ականջիս զողանջը քո երգի,
Անդորր մենության մեջ լոկ քո ձայնն է լսվում:

Երկրբլու հայրենի, սարերբլու ծաղկալանջ
Խաղաղ նիրհում են լուռ, սակայն արթուն մտքով,
Բայց ռւբ ես դու, չկաս, երգիչ իմ հոգնատանջ,
Ուր դնացիր մենակ, աշնանային երգով:

*
* * *

Ես լուռ հենված էի պատուհանի գոգին,
Հանկարծ մի թեթև ձեռք դուռս կամաց բախեց,
Ես բացեցի սիրով ու նայեցի կրկին,
Նա ներս մտավ դանդաղ, ինձ հետ այսպես խոսեց.

— Հոգնել եմ բարեկամ, — նա շշջաց կամաց,
Թույլ տուր օթեանեմ այսօր քո տնակում,
Այստեղ ջե՛րմ է այնքան, դարձան բույրով լցված,
Այստեղ ողիս իրեն կենդանի է զգում:

Ես նայեցի նրան, ուրախությամբ արբած,
Նա ճամփորդ էր հոգնած՝ կյանքի բեռը ուսին,
Ասես որոնում էր արևի շողն հանգած,
Ինչպես աշնան տերև, ինչպես գունատ լուսին:

— Ներս եկ, հոգնած ճամփորդ,— շշնջացի սիրով,
Կրակը վառեցի, որ չմըսի երբեք,
Բայց նա անէացավ խավար այդ գիշերով,
Ոգին իր աննկուհ ճամփորդը հոգնարեկ:

* * *

Դարձյալ հենված մենակ պատուհանի գոգին
Նայում եմ ամպերին, բայց արտասուք չկա,
Հեռվից լսում եմ դեռ զողանջները երգի,
Եվ դեռ թվում է ինձ, թե նա նորից կգա:

Սթափվեցի հանկարծ, երազներս անյան,
Ոչ երկինքն էր խավար, և ոչ ամպն էր լալիս,
Այդ լոկ մի երգիչ է՝ ամեն գիշեր անձայն
Իր նորաստեղծ երկրին սիրով այցի գալիս,
1940

ՀԱՆՃԱՐԵՂ ԳՈՒՍԱՆՔ

Շրջում էի զով սարերում
Գարնան մի ջինջ առավոտ,
Իմ ականջին մի երգ հառավ,—
Զարթնեց և՛ սե՛ր, և՛ կարոտ:

Ունկնդրեցի երկա՛ր, երկա՛ր
Քաղցր, մեղմիկ նվագին,
Մի ծե՛ր գուսան հեռվից եկավ
Հին արխալուղը հագին:

Նրա երգի դողանջներից
Կոկոն վարդեր բացվեցին,
Զմրուխտ հագած զով լանջերից
Պաղ աղբյուրներ բխեցին,

Հետ նայեցի և ինչ տեսա
Սիրո երգիչն էր լալիս,—
Դա ի՞ր ոսկյա տավիղն առած՝
Սայաթ-Նովան էր գալիս:

1940

ՍԵՎԱՆ

ՊԵՅԶԱԺ

Լողում է նավակը, ճոճվում է դանդաղ,
Լուսինը ելնում է, փարվում է ծովին,
Երկինքը անամպ է, աստղերը խաղաղ,
Լեռները ներհում են գլշերվա հովին
1940

ԼԵՐՄՈՆՏՈՎԻՆ

Հանճարների պանթեոնում արևի պես վառ մնացիր,
Շողաց քնարդ հավերժող, անմահական բնո մնացիր,
Դեռ նորաբաց սիրտդ հանգավ հայրենական հաբկից հեռու,
Բայց երգերովդ սրտաբուխ երգիչների լյառ մնացիր:

1944

* * *

Ս - Ի Ա

Դ՛հւ ոսկյա աղունք իմ վառ երգերի,
Դ՛հւ կյանք, երջանիկ իմ նոր օրերի,
Դ՛հւ անհուն, վսեմ երկինք կապուտակ,
Դ՛հւ հավերժավառ վայլը ատեղերի:

1945

* * *

Ե՛կ, կրկին անգամ նայեմ, փայփայեմ,
Տո՛ւր ինձ մի բաժակ քո ձեռքով գինի,
Խմեմ մինչ մրուր, կարոտս առնեմ,
Վերջինն ել թող քո կենացը լինի:
1944

* * *

Այն ծառի տակ մենաւոր մի օր սերտս քեզ բացի
Միւր կաթարէ, երկնային երազներով բախտաւոր,
Ա՛խ, այն զիշեր ինձ քեզնով աշխարհի տերն զգացի
Այն ծառի տակ մենաւոր:

1945

* * *

Անդին ընկերներ, կյանքի ընկերներ,
Ուրեղ եք հիմա, ո՞ր գոտեմարտում,
Հսում եմ սակայն, կրկին երգը ձեր,
Ձեր վառ պատկերն է իմ պայծառ սրտում:

1942

ՀԱՅՐԵՆԻ ՀՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԻՆ

Կուգեմ իմ երգերից միայն մի բառ մնա
Փորագրված սիրով ձեր սրբազան քարին,
Որ երբ էյանքս ապրած հեռավոր հուշ դառնա,
Իմ երգերը պատմեք գալիք սերունդներին:
1944

ՄԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ ՆԿԱՐԻ ՎՐԱ

Ս - Ի Ը

Մեր սիրո ճամփան թող այսպես լինի,
Դեպ երջանկության կատար բարձրանա,
Եվ որպես հայոց անարատ գինի,
Որքան հի՛ն լինի, այնքան քաղցրանա:

1946

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Նա հայրենիք կրկին դարձավ
Կովի հեռու դաշտերից,
Հաճիրտ ոգով, բայց աչքերը
Զրկված լույսի շողերից:

Յուսլը ձեռքին շրջեց մենակ,
Փնտրեց իր լույս եղնիկին,
Որին սիրո համբույր տվեց,
Տվեց իր սիրտն ու հոգին:

Ասել էին նրան՝ թե քեզ
Սիրուհիդ է մոռացել,
Հույսը կտրած, մենակ, անդարձ
Քեզ թողել է, հեռացել:

Բայց չէր մարել հուրը անշեջ
Հավերժական այն սիրո,
Եվ շրջում էր, շրջում անվերջ
Երազներով, հույսերով:

Անցավ նրանց դռան մոտով
Սև-սև դիշերն աչքերին,
Սիրտը լցվեց ծով կարոտով՝
Վաղուց անցած օրերի:

Բայց երբ մտավ այդին կանաչ,
Ուր սերն արեց առաջին,
Ինչպես քաղցր տուրի կարկաչ
Մի ձայն հասավ տկան ջին:

Շողափելով ծառերն ամեն,
Սիրտը դրած ափի մեջ,
Գնում էր նա և թվում էր,
Թե սիրո հուրն է անշեջ...

Լեզու առել ու կանչում է —
Տուն է կանչում իր յարին,
Աղբյուրի պես կարկաչում է
Սիրո խոսքը շուրթերին:

Հավերժական սիրո ուժից,
Տենչանքներով, հույսերով
Փակված աչքերը բացվեցին
Ու լցվեցին լույսերով:

Եվ նա սրտի ղուլալ աչքով
Նայեց՝ այնտեղ, ծառի տակ
Նստել էր նա, իր սիրուհին,
Հայացքն անմեղ, անապակ:

Ու երգում էր՝ աչքը պահած
Հեռու, հեռու ճամփեքին,
Ասես փնտրում էր սերն անցած
Լուրթ անհունում երկնքի:

Հասավ տղան ու խենթի պես
Հալվեց նրա գրկի մեջ,
Եվ շուրթերով կարոտակեց
Ասաց սիրո խոսքն անշեջ:

— Հեռից դարձն, գիրկդ ընկա,
Արև շողաց իմ աչքում,
Նայի՛ր, նորից քեզ մոտ եկա,
Հավերժ քոնն եմ, քո գրկում:

1946

ԹԵՎԱՎՈՐ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ՀԱՆ ԴԻՊՈՒՄ ԱՌԱՋԻՆ

Իմ աննման սիրուհի, իմ գեղեցիկ Սեփնար,
Ահա նամակս առաջին՝ թացված ցողով քո սիրո,
Այս հեռավոր ակերբից սիրտս սիրով ծրարած
Ուղարկում եմ, որ բանաս՝ ճամփադ լցվի լույսերով:

Վառ է սերդ իմ սրտում և նա միշտ վառ կլինի,
Քանի արյունն է եռում երակներում իմ ջահել,
Մեր սիրո պես զորեղ է զուլալ սերը հայրենի,
Նրա ուժն է այս հեռու սահմաններում ինձ պահել:

Ընդունեցին ինձ սիրով ինչպես եղբայր հարազատ,
Հյուսիսային զով քամին իմ ճակատը համբուրեց,
Հայրենական աշխարհի հողն ու ջուրը սրբազան
Հուր վառեցին իմ հոգում, նրանց սերը ինձ գերեց:

Եվ ես դարձա մի զինվոր ու զինքերս կապեցի,
Երգում տվի, որ լինեմ առաջավոր գիրքերում,
Այս անտառները վարժամ մեր սարի պես սիրեցի,
Որոնց պատկերն եմ տեսել իմ մանկական դրքերում:

Իմ գեղեցիկ սիրուհի, ասես դու ես ամեն ժամ
Աչքերիս դեմ բարձրանում պահակակետ գնալիս,
Կարծես շրջում ենք կրկին մենք իրարից անբաժան
Եվ ծաղիկներն անթառամ ծով բուրմունք են շաղ տալիս:

Երբ իջնում է երեկոն կատարներին լեռների,
Եվ երբ անտառն է սուղվում գիշերային քնի մեջ,
Ես ունկնդրում եմ խաղաղ սոսափյունը ծառերի,
Հայրենիքի և քո ջերմ սերը սրտում իմ անշեջ:

Գիտեմ, սերս է թե առել քո կենսալից կրծքի տակ,
Պատմիր բոլորն ու գրիր քո հեռավոր սիրածին,
Եթե ուզես՝ իմ հոգու կրակները քեզ կտամ,
Եթե ուզես՝ կդառնամ հզորաթե մի արծիվ:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԵՐԿՐՈՐԴ

Միրտա թրթռաց անխաղախ սիրով,
Երբ հեռվից եկած գիրդ կարգացի,
Արևն էր ժպտում ինձ բյուր շողերով,
Կրծքիս տակ քո ջերմ շունչը զգացի:
Ամեն տողի հետ, ամեն բառի հետ
Ժպտում էիր դու, անգին Սանասար,
Թվաց թե զարնան-թռչունների հետ
Տուն դարձար մի պահ, եկար, ինձ հասար:

Աչքս քո ճամփին, հույսերս քեզ հետ,
Սերս քո սրտում, անունս շուրթիդ,
Ես հավատում եմ, որ դու կլինես
Մեծ հայրենիքի արժանի որդին:

Կյանքիս զարուհն է բացվել քեզանով,
Ինչպես ծաղկունքը մեր դով սարերի,
Ինչպես կարկաչուն, պաղ վտակներով
Զուլալ ջրերը մեր աղբյուրների:

Քո կյանքի համար կրակներ վառած,
Քեզնով եմ հպարտ ապրում ու շնչում,
Անապաղ սերս ջինջ աղբյուր դառած —
Դեպի քո սիրո գետն է կարկաչում:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԵՐԿՐՈՐԴ

Իմ սևաչյա սիրունի, իմ լույս կյանքի բարեկամ,
Զղարմանաս, երբ կարդաս այս նամակը սիրով լի,
Քեզ ունինգիր թող լինեն աղբյուրները մոտակա,
Եվ առվակները զուլալ, որ սարերիցն են դալի:

Անտղերի փայլը մարեց, լուսաբացն էր մոտենում,
Միտքս թռավ դեպի քեզ, մեր սարերը հիշեցի,
Հայրենիքի և քո վառ սերն էր խոսում իմ սրտում,
Երբ այդ քաղցը վայրկյանին կրակոցներ լավեցին:

Սավառնակներ թշնամու հրեացին երկնքում,
Եվ ոռոցով ամենի վերից կրակ թափեցին,
Կյանքի, մահվան ու պատվի թեժ կոխիլ էր բորբոքվում,
Եվ դեպի վեր մեր հզոր արծիվները սուրացին:

Այդպես մտավ թշնամին Հայրենական հողը մեր,
Որ մեր կյանքի լուսաշող բորբ արևները մարի,
Որ մեր այսօրը դառնա կրկին մոռյլ մի գիշեր,
Որ մենք ստրուկը լինենք արյունատենչ՝ իր սրի:

Լիճը ծփաց, ալիքվեց, դայրացել էր ջուրն անգամ,
Ասես բարձունքն էր ուղղում փլվել գլխին թշնամու,
Անտառները ձայն տվին՝ թե գահաճնները եկան,
— Հե՛յ, աղբյուրներ փակվեցեք, օձն է ձեզնից ջուր խմում:

Եվ մենք կռվի նետվեցինք՝ դարձած մի կամք, մի ոգի,
Հանուն փառքի հայրենյաց, հանուն վսեմ մեր սիրո,
Մենք չենք թողնի, օ՛հ, երբեք, որ թշնամին անարգի
Օջախները սրբազան ու մեր սրտերը սիրող:

Այս նամակը, որ հիմա քեզ է գալիս, Սեփնար,
Խրամատից եմ գրում, սիրտս ամեն տողի մեջ,
Մահը ի՞նչ է իմ աչքին, երբ կռվում եմ քեզ համար,
Երբ հայրենի օջախի հուրն եմ պահում ես անշեջ:

Գիտեմ, աչքդ չի մնա առանց արցունք իմ ճամփին,
Բայց մի լինի դու երկչոտ, դեռ կբացվի վառ գարուն,
Դու հավատա, որ կռվում մենք կհաղթենք ոտխալին,
Ինչպես սիրտդ դեռ կոկոն հավատում է իմ սիրուն:

Ինձ պես կռվում են այստեղ ընկերներս բոց սրտով,
Վրիժառու, հայրենյաց սուր սրերը ձեռքներին,
Ձե՞ որ նրանց էլ նույնպես սպասում են կարոտով,
Իրենց կռյակերը ջահել՝ սիրո խոսքը շուրթերին:

Մի վհատվիր, ես կգնամ, կգնամ գիրկդ անարատ,
Երբ թշնամին գլխատվի և հաղթանակը բերենք,
Երբ դեպի տուն հայրենի դառնանք հաղթող ու հպարտ,
Նվ անխարդախ մեր սիրո պտուղները վայելենք:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԶՈՐՐՈՐԴ

Ա՛խ, իմ Սանասար, քո սերն է որ միշտ
Կարոտած աչքիս արցունքն է մարում,
Քանի շնչում ես, չունեմ ոչ մի վիշտ,
Քեզնով եմ ապրում այս մեծ աշխարհում:

Երբ մենք իմացանք դեպքերը բոլոր
Վրեժի, ցասման ալիք բարձրացալ,
Չունեի հանգիստ ժամեր ոչ մի օր,
Մինչև որ քեզնից նամակ ստացա:

Նամակ ստացա՝ հարազատ, ծանոթ,
Կռվից տուն եկած գիրդ կարդացի,
Թվաց թե մի պահ կանգնեի ես ինձ մոտ
Նվ ինչ երջանիկ ժամեր ապրեցի:

Կարդացի բոլոր իմ ընկերներին
Նամակդ՝ կռվի դաշտերից եկած,
Քո կարոտն էի հայտնում աշխարհին՝
Սրտիս սիրտեննչ դարպասները բաց:

Ես ուզում էի այդ քաղցր ժամին
Մի ոգի դարձած ամենքն ինձ լսեն,
Անգամ հովերը անտես, անմարմին
Քո հերոսական գործերից խոսեն:

Իմ քաջ Սանասար, այստեղ, թիկունքում
Կազմում են ահա զինավառ խմբեր,
Գալիս են նրանք, որ ձեզ հետ մեկտեղ
Խոցեն թշնամու սիրտը մահաբեր:

Մայրն ուղարկում է որդուն հարազատ,
Քույրը եղբորն է ճանապարհ դրում,
Բաժանման պահին շուրթին զինվորի
Համբույր է թողնում ջահել հարսնացուն:

Նրանց ճամփան հն օրհնում ամեն օր
Ծերունիները երկու կյանք ապրած,
Եվ դավակներին այդ ահեղ կովից
Ցանկանում ուրախ, բարի վերադարձ:

Եվ դու գըռում ես. որ քեզ սպասեմ,
Բայց ինչպե՞ս սիրտս բոլորը տանի,
Ա՛խ, ինչպես հանգիստ ամեն խոսք լսեմ,
Երբ փոթորկվում է հողը հայրենի:

Ես կզամ քեզ մոտ, պատասխան տուր ինձ,
Թող ծառավ շուրթս շուրթերիդ հպեմ,
Թե որ չկալեմ զինվորի նման,
Զինվորի արնոտ վերքը կկապեմ:

ՀԱՆԳԻՊՈՒՄ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Սիրտս կարգաց միտքը քո, սիրո երգը կարկաչեց,
Քո պատկերը, Սեինար, ասես կանգնեց իմ դիմաց,
Մի պահ սարը մեր զմրուխտ, մեր աղբյուրը ինձ կանչեց,
Որը վառվող քո սիրուն ջուր է տալիս ե՛կ հիմա:

Երբ գիշերն է ծանրանում ու չի վառվում ոչ մի լույս,
Երբ անդորր է, լուռթյուն առաջավոր դիրքերում,
Քեզ եմ հիշում այն ժամին, երբ միասին ելանք գուրս, —
Նորաբողոք, լույս սիրո հուրը մեր վառ աչքերում:

Կանաչ դորգին հաց դրիւ, համբույր տվիր ջերմ սիրտ
Եվ ասացիր՝ երբ հեռու սահմաններում կլինես,
Թող քո ճամփան վառ լինի հավերժաշող լույսերով,
Սեինարի նման ջերմ հայրենիքդ էլ կսիրես:

Եվ ես այստեղ, կովի մեջ քո պատվերն եմ կատարում,
Ինչպես վայել է ամեն սովետական զինվորի,
Խիզախելով կովի մեջ ավելի եմ քեզ սիրում,
Քեզ սիրելով ուժգին է դառնում հարվածն իմ սրի:

Դու ուզում ես զալ ինձ մոտ, սիրող լավ եմ հասկանում,
Բայց ո՛չ, անդին Սեինար, դու թիկունքում պիտ մնաս,
Մի բազուկս ամեն օր քո փոխարեն է կռվում,
Որ երջանիկ մեր սիրո պտուղները ստանաս:

Սևինարը տոհմն մտավ՝ միտքը սիրած տղի հետ,
Երկար նայեց թխադեմ Սանասարի նկարին,
Նա մի ծաղիկ էր պայծառ՝ չթառամող առհավետ,
Բուսած այն սեզ սարերի ծաղկածիծաղ լանջերին:

Բայց օրերը անցնում են, նամակ չկա նրանից,
Արդյոք ի՞նչ է պատահել, ինչո՞ւ այսպես ուշացավ,
Միթե կյանքիս շունչ տվող սերը վանել է սրտից,
Միթե կռվում այս անեղ մի ծանր վերք ստացավ:

Ու մտածում էր մենակ՝ աչքը պահած ճամփեքին,
Թե ինչ լուրեր են շրջում, ո՞վ է կռից դարձել տուն,
Թե ո՞ր սիրած աղջիկն է գտել արևն իր կյանքի,
Թե ո՞ր մայրն է կարոտով կրկին փարվում իր որդուն:

Այդպես խորհում էր երկար, երբ դուռն հանկարծ բախեցին
Սևինարին հանձնեցին նամակ ու թերթ լրագրեր,
Ասես նրա թարմ կրճքին սառն աղբյուրներ բխեցին,
Երբ որ ծրարը բացեց կարոտանքով անհամբեր:

Ի՞նչ իմանար փոստատար ժիր պատանին այն մասին,
Որ հանձնում է աղջկան երկու կրակ մի ձեռքով,
Որ մեկը մահն է գուժում կռվում ընկած հերոսի,
Մեկը պատմում է սիրո երազները ջերմ խոսքով:

Սևինարը կարդում էր, կարդում խորին մի սիրով
Այն տողերը, որոնց նա շատ երկար էր սպասել,
Որոնք սիրտը իր ջահել լցնում էին հույսերով,
Որոնց համար նա այնքան քաղցր երգեր էր հյուսել:

Կարգաց այդպես նա կրկին և երբ նամակն ավարտեց,
Հպեց վառվող շուրթերին, որպես համբույր սիրածի,
Ապա հենց նոր ստացված այն լրագիրը բացեց,—
Մտքում քաղցր խորհելով իր ապագա մեծ գործից:

Նայեց... և ի՞նչ, իր դեմքին տռավ մի սև շրջանակ,
Ու հարադատ մի պատկեր, ինչպես թոշնած մի ծաղիկ,
Ասես գետինը փլվեց Սևինարի ոտքի տակ,
Ասես հասավ ականջին մահվան շշուկն այն տղի:

Ու էլ ոչինչ նա չզգաց: Իսկ երբ ուշքի բերեցին,
Հեկեկում էր մանկան պես, դուռն արտասուք էր թափում,
Կանչում էր.— Իմ Սանասար, ախ, քեզ ինչպես խփեցին,
Լրագիրը ինձ տվեք, գուցե աչքերս են խաբում:

Ու նայում էր նա երկար Սանասարի նկարին,
Ասես մի պահ նա պիտի սիրո խոսքեր շննջար,
Կամ հեռավոր հրեղին՝ սև մաղերը ձախափին
Կուլի դաշտից հողմաթև հաղթանակով պիտի դար:

*
*
*

Առավոտյան խոր վշտից Սևինարը արթնացավ,
Սանասարի պատկերը աչքերի մեջ սգավոր,
Մի պահ այտերը թրջող արցունքները չքացան,
Երբ իր նամակը գրեց ընկերներին հեռավոր:

ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՆԳԻՊՈՒՄ

Իմ քնջ, իմ լնվ եղբայրներ, լսեք, ձեր քույրն է խոսում,
Գիտեմ, գուք էլ ինձ նման վիշտ եք ապրում մի խորին,
Միայն ջահել այն տղան Սևինարին չի լսում,
Որ տարավ սերս իր սրտում ու համբույրս շուրթերին:

Միակ խնդիրս է ձեզնից՝ ջահել հասակը նրա
Պահեք այնտեղ, ուր ընկավ ինչպես հզոր մի արծիվ,
Գերեզմանին գրեցեք՝ տվեց կյանքը իր մատաղ
Իր սիրուհուց թանկագին հայրենիքի մեծ գործին:

Թող նա քնի միշտ հանգիստ հայրենիքի ջերմ գրկում,
Նրա քույրը շանթն անգամ էլ չի կարող խախտել,
Սևինարը կանգնած է թշնամու գեմ, ձեր շարքում
Եվ պատրաստ է իր կտրիճ հերոսի սուրը կրել:

Գերեզմանին քար գրեք, վրան պատկեր քանդակած,
Այնտեղ գրեք մարտական հաղթանակի երզը ձեր,
Սանասարի սիրունին իր հրեղեն սուրն առած
Ահա ձեզ մոտ է գալիս, իմ վնու, անգլին եղբայրներ:

ԴԵՊԻ ԱՆՄԱՀՈՒԹՅՈՒՆ

Խ. ԱՐՈՎՅԱՆԻ ՀԻՇԱՏԱԿԻՆ

Վերջին անգամ սիրով զավակներին նայեց,
Որոնք ննջում էին անուշ երազներով,
Ճակատներին թափված գանգուրները շոյեց
Եվ հին գրքեր թերթեց դռնատ իր մատներով:

Ննջում էր էմիլիան՝ հողնությունը դեմքին,
Եվ զարկում էր սիրտը խաղաղ ու համաչափ,
Ասես խոսքը սիրո սառել էր շրթունքին,—
Այն հարազատ ոգու կարոտներով անափ:

Իսկ նա ամբողջ գիշեր անքուն և մտադրադ
Դեպի դուրս էր նայում փոքրիկ պատուհանից,
Ուր իշխում էր միայն խավաբի շունչը պաղ,
Մահվան ոգին՝ ասես ելած գերեզմանից:

Նա թերթում էր գրքեր կրկին, կրկին անգամ,
Ասես պատասխանն էր փնտրում մի մեծ հարցի,
Եվ խոհերով խորին, սիրով նվիրական
Որոնում էր կյանքի՝ նավակը հողմացիր,

Որով փոթորկահույզ օվկյաններ է անցել,
Եվ ճեղքել է հուժկու ալիքները մի օր,
Սակայն հեռվից կրկին իր տուն վերադարձել,—
Իր մայր ժողովրդին, որ սիրտը սպավոր...

Ծունկ էր իջնում լռին բռնակալին օտար,
Ծով քրտինք էր թափում հողի ու քարի հետ:
Հայոց լեռնաշխարհում ազատ արև չկար,
Սև ամպն էր պարուրել սարերը ծաղկավետ:

Հյուծված, անօգնական երկիրն էր ավերվում,
Վանքը կաշկանդում էր լեզուն ժողովրդի,
Հայրենական հարկի օջախն էին մարում,
Խլում էին նրա արյունակից որդին:

Նա տենչում էր անվերջ, որ հայ մանուկն ազատ
Եվ անկաշկանդ խոսի լեզվով իր մայրենի,
Սիրի անմար սիրով երկիրն իր հարապատ,
Նրա անդավաճան, անվախ որդին լինի:

Սակայն դժնաժեսիլ ուրվականի նման
Առած հալածանքի նետերը թռչնալոր —
Բամբասանքի սրով խոցում էին նրան
Մարդիկ հայրենադավ և սև ֆարաշավոր:

Նա միայնակ այգակն շրջում էր հալածված,
Վառ դարունն էր տենչում հայոց ժողովրդի,
Շուրջը չարագուշակ ամպերը ծանրացած,
Իր մայր հայրենիքի խորին վերքը սրտին:

Եվ ուռչում էր սիրտը օվկյան իր վշտերից,
Ծանրանում էր գլուխը, աչքերը խոնարհում,
Մտածում էր՝ գնալ, կորչել չար աշխարհից...
Բայց էմիլիան հանկարծ ձեռքերն էք երկարում...

Եվ իր անըջական, անհոգ երազի մեջ
Նա կանչում էր. «Բնիք, քնիք, իմ Խաչատուր,
Բավ է գրքեր կարդառ ու արտասովես անվերջ,
Զավակներդ քո վառ, սիրո համբույրը տուր»:

Հանկարծ մեխվեց տեղում, ծնկները ծավեցին,
Մտքերն օվկիանոսի ալիքների նման,
Որոտաձայն, ուժգին իրար խռնվեցին,—
Ջրերի մեջ թողած և մահ, և գերեզման:

Նա գլուխն իր առավ դողդոջ ափերի մեջ,
Ու մտածեց՝ մարդուն հավատարիմ մնալ,
Սերը հայրենական պահել վառ ու անշեջ,
Ինչո՞ւ թողնել որդուն, ամայություն գնալ:

Քայց փախչում էր սիրտը, խոցված ու հալածված,
Ոգին թևեր առել ու թռչում էր հեռու,
Նրա գոռնատ դեմքին հոգնությունով լցված
Աշխարհն էր մթազնած իր աչքերը հառում:

Նա շշնջաց հազիվ,— հոգիս արդեն մաշվեց,
Աղատության արև դեպի քեզ եմ գալիս,
Ապա էմիլիայի մահճակալին թեքվեց,
Ծամերը մեզմ շոյեց և սիրտն էր լուռ լալիս:

* * *

Դուսարաց էր արդեն, երբ դուրս եկավ մուրը,
Եվ դաշտն Արարատյան մի հայացքով հափեց,
Նրա հոգին խոցված և սիրտը վերավոր
Պոռթկաց մեկեն, քունքին տաք արյունը խփեց:

Նա գնում էր մենակ, հոգնած և հուսահատ,
Նրա ծով վշտերից բնությունն էր լալիս,
Ամայության գրկում լսում էր անընդհատ
Այն ձայնը հարազատ, որ հեռվից էր գալիս:

Նա գնում էր անկանգ, նայում էր ամպերին,
Որ իր օվկյան ոգին երկնքի դեմ բանա,
Հոգնած իր գլուխը դնի ժեռ քարերին,
Երազներով անուշ ննջի և քնանա:

Նրան ողջունում էր կատարն Արարատի,
Միակ մտերիմը այն լուսարեր ողու,
Շշնջում էր կարծես երգումը Պարրոտի.—
Տրված մեծ վերելքի ժամին այն ահարկու:

Ապա նայեց հեռուն, անցյալը երազեց,
Հիշեց ուլքեր էին իր սիրտը գուրգուրում,
Ուղեց գրկել մի պահ, և ձեռքերը պարզեց ...
Ամայությունն էր լոկ նրան դիմավորում:

Ծունկի իջավ մոռյլ ափին մայր Արաքսի,
Նրա գուլալ ջրից մի բուռ առավ, խմեց,
Թվաց՝ դարեր անվերջ այգյակս նա կհոսի —
Ալիքներում պահած իր վիշտը հողմածեծ:

Թվաց նրան, թե դա, այդ ջուրը հորդաբուխ
Գալիս է գյուղերից՝ մահվան մեզով պատած,
Հողի մշակներն արցունքն է սրտաբուխ,
Որ գնում էր մռայլ ուղիներով անդարձ:

Նրա սիրտը լցվեց, և աչքերից երկու
Արտասուքի կաթիլ խառնեց այդ ջրերին,
Որ իր ոգին պահեն անմահության զրկում,
Եվ սերը շնչան դալիք սերունդներին:

Խոհերից ծանրացած իր գլուխը դրեց
Հողմի թևով ընկած մի ապառաժ քարի,
Երազներով լեցուն մայր հողը համբուրեց,
Եվ խաղաղ քունն իջավ հողնած իր աչքերին:

* * *

Քնեց երկնք, երկնք: Արաքսն աղմկալից
Օրորում էր նրան, ինչպես մայրը՝ որդուն,
Փրփրում էր ջուրը, ևնում էր ավերից,
Հեռվից մի անուշ ձայն կանչում էր՝ դեպի առն:

Նա չզարթնեց երբեք ու չժպտաց կրկին,
Քաղցր երազներով հավերժ անէացավ,
Դատարկութունն ամբողջ իսկեց նրա ոգին,—
Իմաստությամբ խորին լցվեց ու հադեցավ:

1941

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ Ո Ի Թ Յ Ո Ի Ն

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԲՈՅՆԵՐՈՎ

Իմ երգի ակունք	3
Հաղթանակի ոգին	4
Դյուցազունների երգումը	6
Մերն է Սեաստողը	8
1943 թ., օգոստոսի 5	9
Կարոտ	11
Այդ մենք ենք դալիս	12
Մեր սովորական գեներալները	14
Նամակ	15
Կարոտի երգ	17
Անխորտակ ամբողջը	18
Այսօր նորից	20
Զինվորի նամակը	21
Աշտարակ	22
Երգ Կարմիր Բանակին	24
Հաղթանակից հետո	25

ՀԱՂԹԱՆԱԿԻՑ ՀՆՏՈ

Մեծ Ստալինին	26
Իմ մայր Հայրենիք	28
Յար ջան, դարձել ես	29
Մենք հալածում էինք	30
Թափած արյունը իմ ընկերների	31
Աշտարակի չինարին	32
Եղբայրություն	33
Մեր սերունդը	36
Մոսկվայի ձայնը	38
Այս իմ երեսն է	39
Մայր	41
Նա	42

ԻՆՉ ՀՆՏ ԵՎ ԱՄՆՈՒԹԻ

Ինձ հետ է ամենքի	45
Երգ Հաղթող զինվորի մասին	49
Արագելները	50

Դաշտերի երգը	51
Հերոսները մայր հողի	54
Ներք մանուկ էինք	55
Սիրո աղբյուր	56
Հայոց փառքը	57
Մանուկ օրերին քաղցը ընկերներ	58
Տեսիլք	59
Հանձարեզ գուսանը	61
Սեան	62
Լերձոնտուլին	63
Դու ոսկյա ակունք	64
Նիկ կրկին անգամ	65
Այն ծառի թափ	66
Անգին ընկերներ	67
Հայրենի հուշարձաններին	68
Մահաբուրժյուն նկարի վրա	69

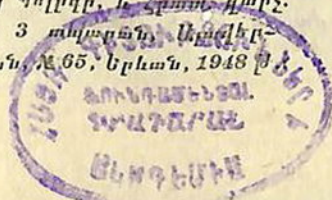
ՊՈՆՄՆԵՐ, ԲԱԼԼԱԳՆԵՐ

Վերադարձ	70
Թեափոր նամակներ	72
Դեպի անմահություն	79

Պատ. խմբագիր՝ ՍԱՐՄԵՆ
Տեխ. խմբագիր՝ Ս. ԼԱԹՈՅԱՆ
Սրբագրիչ՝ Հ. ՄԱՆՎԵԼՅԱՆ
Կոմսրոլ սրբագրիչ՝ Հ. ԴՈՒՌԻՆԱՆՅԱՆ

ՎՖ 04807 Պատվեր, 323 տերած 8000.
Հեղին. 2,5 մամուլ, տպ. 51/3 մամ.
Հանձնված է տրա 25/VIII 1948 թ.:
Ստորագրվ. է տպ. 5/X 1948 թ.:

ՀՍՍՌ Մինիստրների Սովետին
կից Պալիգր. և Հրատ. վարչ.
№ 3 տպարանի Արգիւր-
դյան, № 65, Երևան, 1948 թ.

ՆԿԱՏՎԱԾ ՎՐԻՊԱԿՆԵՐ

Էջ	Տող	Տպված է	Պեսf է լինի
17	3	ն. լիզալի	լիզալի
39	9	ն. Կյանքի աղբյուր	Ուրախ Կյանքի աղբյուր
58	2	վ. Վ. Մարգունու	Վ. Մարգունուն

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

220028013

ԳԻՆԸ 3 ՈՒ

640

